

RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 155 (13).** 1922. a.

Sisu: 1. Teadaandmine järgmise koosoleku kohta. — 2. Päewakorra täiendamine. — 3. Komisjonide täiendawad walimised. — 4. Läbirääkimised töö-hoolekandeministri wastamise puhul Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale töö-hoolekandeministeriumi tegewuse kohta Eesti kirjastusühisuse trükikoja tööseisaku puhul. — 5. Esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis wastuwoetud konwentsioonide eelnõude kinnitamise ja Berni 1906 a. woswori tarwitamise konwentsiooniga ühinemise seadus — I lugemisel. Wastu woetud. — 6. Wabamüügi apteekide awamise seadus — II lugemisel. Wastu woetud.

Riigikogu koosolek 5. oktoobril 1922 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, pärast abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits**, pärast abisekretäär **W. Pezold**.

Walitsuse looshis: haridusminister **H. Bauer**, sõjaminister **J. Soots**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, siseminister **K. Einbund**.

Koosolek algab kell 5.05 min.

1. Teadaandmine järgmise koosoleku kohta.

Juhataja **K. Wirma**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorda on Riigikogu poolt otsustatud wõtta täna enne-lõunase päewakorra järg. Riigikogu juhatus poolt on Riigikogu liigetele kätte saadetud hommeõhtuse koosoleku kutse, misjuures päewakorras pidi olema awalikkude keskkoolide seadus — II lugemisel. Nüüd on aga selgunud, et komisjonis tehnilistel põhjustel ei ole jõutud selle seaduse läbiwaatamisega nii kaugele, et teda homme wõimalik oleks arutada. Sellepärast wõtab Riigikogu juhatus selle küsimuse päewakorrast ära. Sellega tekib seisukord, et homse Riigikogu koosoleku päewakorra kokkuseadmiseks ei ole materjaali ja sellega jääb homme Riigikogu koosolek ära. Riigikogu koosoleku asemel wõiksid komisjonide koosolekud ära peetud saada, ja komisjonide juhatajad wõiksid seda teadaannet wastawalt arwesse wõtta.

2. Päewakorra täiendamine.

On kirjalik ettepanek tulnud esimeseks päewakorra-punktiks wõtta täiendawad walimised.

Selle ettepaneku wastu ei waielda. Siis ma loen, et päewakord on Riigikogu poolt wastu woetud. Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juurde.

3. Komisjonide täiendawad walimised.

Kirjalikult on teatanud rkl. Parik, et tema üldise komisjoni liigete hulgast tagasi astub. Siis on kirjalikult ettepanek tehtud rkl. Jürman'i üldise komisjoni liikmeks walida. Siis on weel kirjalikult sisse antud teade, et üldise komisjoni liikmest tagasiastunud rkl. Jürgenstein'i asemele pannakse ette walida rkl. Jaakson'i. Panen hääletamisele ettepaneku, et üldise komisjoni liikmeks walitaks rkl. Jürman. (Hääletatakse.) Sellega on rkl. Jürman nähtawa enamusega üldise komisjoni liikmeks walitud. Siis panen hääletamisele rkl. Jaakson'i kandidatuuri. (Hääletatakse.) Sellega on nähtawa enamusega rkl. Jaakson üldise komisjoni liikmeks walitud. Esimene päewakorra-punkt on läbi.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

4. Läbirääkimised töö-hoolekandeministri wastamise puhul Eesti sotsiaaldemokraatlike Riigikogu rühma arupärimise peale töö-hoolekandeministeriumi tegewuse kohta Eesti kirjastusühisuse trükikoja tööseisaku puhul.

O. A m b e r g (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Palwadre, kui ta seda arupärimist siin ette tõi, tähendas muuseas, et see streik, mis „Päewalehe“ trükikojas on peale hakanud, laialisema ulatusega on. Tema tähendas esiteks, et tekkinud tüli Tallinna Eesti kirjastusühisuse trükikoja juhatus ja tööliste

wahel ei ole mitte juhusline, waid kujundab ühte sammu üldisest ettewõtjate pealetungimisest tööliste peale. Ühist pealetungimist on algatanud esiteks wõitlus palgawähendamise poolt, teiseks 8-tunnilise tööpäewa wastu, kolmandaks — tööliste organisatsioonide wastu ja muuseas kollektiiv-lepingute wastu. Et siin „Päewalehe“ juhatust on riivatud, ja mitte õiglasel alusel, siis tahan mina, kui „Päewalehe“ juhatuse liige, protesti selle wastu awaldada.

Juhataja K. Wirma: Ma palun Teid ainult Riigikogu liikmena rääkida. (Naer.)

O. Amberg (kristl.): „Päewalehe“ trükikojas algas streik sellel põhjusel, nagu siin juba tähendati, et 21. septembril tulid töölistewanemad trükikoja juhataja juurde ja teatasid, et „Päewalehe“ juhatust olla lepingu § 6 rikkunud sellega, et on lastud teisi töötada, kuna § 6-das räägitakse, et ladujaks wõib ainult wäljaõppinud täheladuja olla. Kui härra Palwadre siin tähendas, et uues „Päewalehe“ trükikojas on töötatud, siis on see täiesti õige, et seal on töötatud. „Päewalehe“ uut ehitust hakati juba aasta tagasi ehitama ja masinad selle trükikoja jaoks jõudsid juba tänawu kewadel maikuul kohale. Sest saadik hakati nende masinate kallal töötama. Härra Palwadre'l peaks wäga hästi teada olema, et iga wabriku ja töökoja sisseseade juures on tarwis kõige pealt ehitamise luba, see luba oli nõutatud trükikoja ehitamiseks. Muidugi, kui trükikoda ehitatakse, siis on ka luba, et sinna lubatakse masinad üles seada. Kui masinad kohale jõudsid, siis tuli Saksamaalt ka montöör, kes seda masinate montöörimist juhatast ja sealjuures olid muidugi ka töölistes kogu aja töö. Kui kellegi poolt masinad üles seatakse, siis on arusaadaw, et see firma, kes masinad üles seab, peab ka täieliku garanti andma. Sellepärast siis ka, kui masinad üles seatud olid, tuli ka nende masinate peal töötada, et neid proowida, aga trükikoda ei olnud wormaalselt weel mitte awatud; ega ka juriidiliselt, sellepärast, et töökaitse-seaduse järele antakse sellest siis teada, kui töö trükikojas täiesti algab töö-hoolekandeministeriumi. Aga siin seda tehtud weel ei olnud sel ajal, kui streik algas. Masinateproowimist ei wõinud keegi keelata. Ma arwan, et keegi ei wõinud nõuda, et masinate proowimise juures ei oleks pidanud need

töölised olema, kes kollektiiv-lepingule alla olid kirjutanud, sellepärast et trükikoda 24. septembril weel ei käinud ei juriidiliselt ega wormaalselt selle lepingu alla (J. Kana (töer.): Kas trükikoda oli sisse õnnistatud wõi õnnistamata?) ...Teie wõite ju pilgata, härra Kana, aga Teie pilkamine ei trehwa ses asjas mitte sugugi. Aga kui Teie just teada tahate, siis wõin Teile ütelda, et see trükikoda ei ole weel praegugi sisse õnnistatud. — Sel ajal aga ei olnud trükikoja käimapanemisest ega tema töötamisest juttugi ja, nagu siin tähendasin, ei olnud seda ka weel 29. septembril, tähendab peale selle, kui streik peale hakanud oli, nagu teile, härrad Riigikogu liikmed, teada on. Nagu teada, on kollektiiv-lepingute termin 12. november. Ühes sellega, kui see streik peale hakkas, oli tööliste hulgas niisuguseid juttusid kuulda, et meie ei rikkunud mitte seda kollektiiv-lepingut, waid „Päewalehe“ trükikoja juhatust on seda rikkunud. Ma tähendan siin weel kord, et „Päewalehe“ trükikoja juhatust ei ole seda lepingut mitte rikkunud. Kui masinad proowitakse, siis ei ole see weel mitte töötegemine, seal juures wõiwad olla ka instrktorid ametis, asjaarmastajad wõisid seal olla, kuid trükikoda polnud weel mitte awatud ja sellepärast ei wõi siin lepingu rikkumisest juttugi olla. Sellepärast ei wasta põhjendus, mis härra Palwadre poolt ette toodi, et „Päewalehe“ juhatust olla kuritahtliliselt korrumpereinud seltskonna arwamist, mitte tööle.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär W. Pezold.)

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Pärast hea on näha, kui inimene õigele kohale on saanud. Kui Asutawa Kogu liige Weiler kõneles maa-reformist ja Eesti agraarpoliitika ülesannetest.. (Pahemalt poolt: Selgroogu murdes!) ...jah,, selgroogu murdes! — siis pidid küll iga lause juures mõtlema: kuidas tema nüüd mitte oma liistude juurde ei jää! Kui ta aga täna kõneles trükiteöstusest, ajalehtede wäljaandmisest ja trükikodade korraldamisest, siis tõi ta Eesti trükiteöstuse kohta niisuguse ülewaate, mida ükski see anda wõib, kes tõesti asjale lähedal seisab ja seisukorda tunneb. Kuid rkl. härra Weiler'i kõnes on üksikuid asju, millega mitte päri ei saa olla. Muu hulgas arwas

tema tarwilikuks kujutada Wabariigi Walitsuse üksikute koosseisude majanduspoliitika sihte. Tema rõhutas, et Wabariigi Walitsus oma mitmesugustes koosseisudes ei ole tõsiselt hindanud Eesti trükitööstuse tähtsust Eesti rahwamajanduslises elus. Tema tähendas tabawalt, et praeguse walitsuse majanduspoliitika härra Ipsberg'i tähe all wilgub. Tema arwas aga ühtlasi, et trükitööstuse tähtsuse hindamisel Wabariigi Walitsuse poolt minu juhatusel küll on heasoowilikumat seisukohta trükitööstuse vastu awaldatud, kuid tema arwates on see wast sellest tulnud, et mina olewat wahest tahtnud rahwaerakonna allawajuwaid ajalehti päästa!

Pean ütleva, et mina poliitika elus seistes ligi 30 aastat, ei ole mitte armu heitnud kellegi peale, kellele mul midagi ütelda oli. Ei ole ma pahaks pannud, kui mulle mõõdeti täie mõõduga. Ainult siis on alati hing täis läinud, kui on tulnud sihilikult asjadega, mida isegi mitte ei usta, wõi laimawate seletustega, mis millegi peal ei põhjene. Praegusel korral ei wõi ma mitte ütelda, et ma südametäiega kõnelen, kuid rkl. Weiler'i kerge käega heidetud etteheide on päris iseloomulik selle wiisi kohta, kuidas meil inimesi hinnatakse. See hindamine on just niisugune, et ei põrgata mitte tagasi kõige harilikumaid süüdistusi ette toomast, ilma et mingid tõelikka põhjendusi ja tõendusi käepärast oleks. Kui nüüd öeldakse, et mina omal ajal Wabariigi Walitsuse eesotsas seistes ühe wõi teise seisukoha poolest eksinud olen, siis wõidakse selle üle poolt ning wastu waielda. Kui aga wõidakse ütelda, et mina Eesti Wabariigi Walitsuse eesotsas seistes oleksin niisuguse wäiklase omakasupüüdmisega korda saanud, et ma Eesti majanduspoliitika alal oleksin oma erakonna ajalehtede ehk oma erakonna sõprade heaks talitanud, see näitab õieti, kui kaugele meie inimeste hindamine läheb. Selle kohta wõiksin ma ütelda, et mina kui ajalehe wäljandja olen sel ajal üsna hooletusesse jätnud oma huwid. Ma olen selle läbi wäga palju kahju saanud. Kui siin tuuakse nüüd niisuguseid asju ette, siis oldagu hea ja tõendatagu seda! Selle wastu wõin mina aga ütelda, et tõesti mina walitsuses olles olen eriti paberitööstuse edendamise juures oma mõju kaalu peale pannud. Kui Eesti paberitöösturid nõudsid, et neile antaks riigimetsadest, niipalju kui ma mäletan, 3500 tiinu metsa

ilma enampakkumiseta hindamisetaksi järele, siis olin mina selle poolt, et wälja rehkendataks, kuipalju paberiwabrikud tõelikult puid ära kulutawad ja et neile niipalju ka metsa antaks, kuipalju tõepoolest ka ära kulub, aga ei mitte mingisuguseks äriajamise ega spekulereerimise otstarbeks. Selle juures nõudsin, et metsa ei antaks ei liiga odawalt, ega liiga kallilt, waid nii nagu teisedki asutused sel ajal metsa wõisid saada. Metsade peawalitsuse seletuse järele wõidi riigihuwide seisukohalt wäga hästi leppida sellega, et metsa eest mõnikümmend protsenti üle taksihinna töösturite käest wõetakse, kuid selle juures seadsin mina nõudmiseks, et paberiwabrikud meie siseturul paberit müüksid wõimalikult oma hinna eest, nõnda et nad seisukorda ära ei kasutaks oma huwides ja ei wõtaks nõndapalju, kui nemad tahawad, waid niipalju, kui nende õiglase hind seda lubab. Õiglase hinna wäljakalkuleerimine pidi antama kaubandus-tööstusministeeriumi tööstusosakonna kätte. Tööstusosakonna juhataja abi oli siis minu nõudmise peale paberitöösturitega läbirääkimisi pidanud selle üle, missugune hind õiglase oleks siseturu jaoks. Selle juures oli selge, et paberitöösturid wõisid wabalt talitada oma tooteid wälja saates ja wõisid seal juures ilmaturu-hinda nõuda. Need hinnad olid sel ajal niiwõrd kõrged, et nemad wõisid isegi alla oma hinna Eesti siseturul oma paberitööstuse saadusi müüa, ilma et neil kasu tuntawal mõõdul kaotsi oleks läinud. Läbirääkimistel selgus aga, et paberitöösturid pidi arwesse mitmesuguseid asju, mis paberit hinda ülearu tõstsid. Näituseks seletasid nemad, et nemad paberit ei wõi mitte ainult niipalju wõtta, kuipalju neil kohe otsekoheheid kulud on. Nemad peawad oma sisseseadete ja wabrikute kapitali wäärtuse eest protsendid arwama. Teiselt poolt ei saa nemad täie jõuga töötada. Sellepärast läheb neil produktsioon kallimaks kui siis, kui nad täiest jõust wõiksid töötada, nagu seda enne sõda wõidi. Nende kalkuleeritud hind oli sel ajal juba, nii palju kui mina mäletan, üle wiiesaja marga lihtsa ajalehepaberit puud. Enne oli paberihinda hoitud selle läbi, et Wabariigi Walitsus oli otnud suured hulgad paberit kooliraamatute ja ajalehtede jaoks kaubandus-tööstusministeeriumi ladudesse. Selle juures ei makstud mitte riigi summadest midagi juurde, waid kaubandus-tööstusministeeriumil oli operat-

siooni kapitaal, millega tema talitas ja millega tema teatawaid sissetulekuid riigile wõitis. Tuludest osteti ladusesse paberit. Mina ei tea mitte, missugust paberit seal osteti ja ei tea ka seda, kes seal ostis, aga niipalju oli selge, et kaubandus-tööstusministeeriumi keskladu hoolitses just kooliraamatute kirjastamise eest ja müüs paberit kõigile ajalehtedele. Minu poolt mingisuguseid mõjuawaldusi ei olnud, kui mina walitsuse eesotsas olin. Ja mina ei hakanud üldse järele kuulama, kes paberit ostis. See ei olnud minu asi. Järjekult wõib minu tegewusest sellel alal ainult ühte järeldada: et mina püüdsin paberitööstusele wastu tulla ja teiselt poolt katsusin mõjuda, et meie siseturu nõudeid sõjaaja oludes rahuldataks, ilma et ettewõtjad saaksid liigkasu wõtta oma monopooli seisukorda ära kasutades. Et kaubandusministeerium selle juures ei ole pärastisel ajal mitte saanud paberihinda alla suruda, see ei olenenud mitte selle aja tingimustest, sest pärastisel ajal tulid teised waatekohad Eesti kaubandus-tööstuspoliitikas mõjule. Kui kaubandus-tööstusministeerium loobus operatsioonidest sisseostu ja müügi alal, siis oli loomulik, et ka paberiostmine ajalehtede jaoks lõppes. Niipalju oleks aga pidanud minu teadmise järele võimalik olema, et paberiwabrikutele metsa oleks antud ainuüksi selle eeldusega, et nad oleksid paberi hindu mõõduandwalt alandanud. Missugused kaalumised mõõduandwad on olnud, et need kawatsused kõrwale jäeti, selle kohta ei saa mina täna kõneleda. Need andmed käiwad pärastise aja kohta. Igatahes jääb aga rõsiasjaks küll see, et meil trükiteöstus iseäranis ka kalliste paberihindade tõttu wäga raskesse seisukorda on sattunud, eriti küll ajalehtede wäljaandmine. Isegi kooliraamatute asjus on meil seisukord niisuguseks kujunenud, et lihtsad algkooli õpeabinõud — emakeele, rehkenduse, geograafia jne. raamatud, mis mitte üle 150—200 kwart lehekülje ei ole, maksawad meil 150, 180, 200 kunni 220 marka. Niisuguseid raamatuid wõisite teie näituseks weel tänawu kewadel Saksamaal neli kunni wiis korda odawamalt osta. Isegi wäikeste ilustatud lendlehtede ja ajakirjade wäljaandmine on meil just paberihinna kõrguse tõttu nii kalliks läinud, et on hakatud neid ajakirju wäljamaal trükkima. Selle juures on küll, nagu rkl. härra Weiler tähendas, ka kõrged trükiteo hinnad mõõdu-

andwat osa etendanud. Meie oleme nii kaugele läinud, et meie oleme sunnitud kooliraamatute eest, mida kehmemad õpilased tarwitawad, hingehinda maksma. Meie kõneleme ühtepuhku sellest, et õpilastele õpiabinõusid kas wõi hinnata anda, aga seal kõrwal kannatame seda, et kõige kehmemad perekonnad, kellel palju lapsi on, maksawad igal semestril kuulumata summasisid wälja just selle tõttu, et meil trükiteöstuse olud wõimatus seisukorras on niihästi paberihinna kõrguse kui ka trükiteo kalliduse tõttu. Seal peab nüüd küll ütleva, et sedawiisi pikapeale meie asi minna ei wõi. Ilma et ma pikemalt sellest kõneleksin, wõin ütelda, et 20 a. jooksul, kus mina esimesel ajal koguni trükikojaomanik olin ja asjale lähemal seisin, on olukord põhjalikult muutunud. Kunni 1902 a. oli Tartus trükikodade arw suurem kui Tallinnas. Sel ajal oli trükiteo seisukord tõesti wilets. Tõsised töölised, kes hariduse poolest edasi püüdsid, ütlesid ise, et waadake, meie rühmame isegi 12% tundi päewas hirmsates oludes ruumi poolest ja halwas õhus, ja meie ei saa ometi ennast mitte ära toita. 6—7 rubla nädalas oli siis õppinud wanema töölise palk! Selle tagajärjeks oli, et tõusis, nagu loomusunnil, streik. Trükikojaomanikud ja trükiteo töölised olid warsti kahes leeris waenulikult üksteise wastu. Trükikojaomanikud seletasid siis lausa, et kui nemad palka juurde peawad maksma, siis neilt palju töid ära walgub Peeterburi, kus odawamat tööd tehakse ja kust Tartu trükikodadel palju tellimisi oli. Wahekord läks wastastikuse leppimatus tõttu õige terawaks. Ometi tungisid siis töölised selle tõttu läbi, et üksikud trükikojaomanikud lepitades wahle astusid ja näitasid, et see weel trükikodade seisukorda sugugi üleliiga ei raskenda, kui ühtlasi kõik trükikojad töölisele paremat palka hakkawad maksma ja tööaega lühendawad. Sellega wõimaldatakse töölisele endid kultuuriliselt arendada ja oma terwise seisukorra ja wärske jõu poolest rohkem trükiteo edukust tõsta, niihästi töörohuse kui headuse ja tasuwuse poolest. Sellest ajast saadik hakkas Eesti trükiteo seisukord paranema ja meie wõime ütelda, et nüüd on Eesti trükiteo töölised esimeses liigis töölise hulgas, kes kõige paremini aineliselt warustatud ja kultuuriliselt kõige rohkem arenenud ja omawahel kõige paremini korraldatud. Selle üle wõib ainult rõõmustada. See on neile just selletõttu korda

läinud, et trükitöölisi meil wördlemisi wähe ja et nemad oma kultuurilise arenemise ja ka tööolude tõttu wõisid kergemini liituda, kui teised töölised. Seejuures on neil algusest saadik teatawad püüded tekkinud, mis lõpuks eitawatele tagajärgedele wiisid. Üks niisugustest eitawatest nähtustest on, et trükitöölise kutsekorraldused sellest ajast peale on sihikindlalt ikka röhunud sinnapoole, et trükitöölise juurdekaswu kunstlikult kinni hoida, et wõimalikult wähe oleks töölisi ja selle tõttu ka wähe tööjõu pakkumisi, mille järeltusel tööpalgad tõuseksid ja trükitöölise seisukord paraneks. Esmalt oli iseäranis õpilaste arwu äramääramises teataw mõdukus walitsemas, aga järkjärgult on seisukord niikaugele läinud, nagu täna siin seletati. Ajalehtedest on sõnum läbi käinud, et trükitöölise ringkondades on soowi ja nõudmist awaldatud, walitsuse pangu väljaspoolt tulewatele kirjandustoodetele toll peale, nii et ei saaks väljaspool piiri odawamalt tööd teha, kui Eestis. Niikaugele läheb siis üksiku kutseorganisatsiooni omakasupüü, meie pangu teataw keelusüsteem maksma ja tolli alla väljastpoolt tulewad trükitööd, et siis nemad saaksid rohkem oma tööwilja eest, kui waba wõistlus seda lubaks. Meie wõime siin ütelda, et mitte ükski wäga palju siunatud agraarlased kõigil maal ei ole ükski nii saagiahned, waid iga liik katsub lõigata ikka rohkem, kui ta külinud on. Need woolud on kahtlemata ka siin wahekorra trükitööstuse alal töölise ja tööandjate wahel pingule ajanud. Selle lahendamiseks peab niisugune kesktee leitama, mis mõlemite poolte, aga ka ühtlasi rahwamajanduse nõudeid meil rahuldab. Meil ei ole mitte ükskõik, kui kalliks meil trükitooted lähewad. Meie ei wõi sellega mitte leppida, kui üksik töölise liik oma kutsekorraldusi selleks ära kasutab, et nüüd omale rohkem töötasu muretseda, kui seda normaalselt muidu saaks. Kui nüüd neil põhjustel, mis siin juba enne seletatud, Tallinna trükikojaomanikud teatawal määral ühinewad, et kollektiivlepinguid nende wõimatutes nõudmistes parandada, siis on see üldseisukohalt teatawal määral täiesti õigustatud ja ei ole mitte wõimalik töölise omakasu nõudmisi ikka tõsise sotsiaalpoliitika ja töökaitse seisukohalt täiesti õigustatuks lugeda, waid peab ikkagi waatama, et töölised oma nõudmistega mitte ülemäära ei lähe. Sellejuures arwan mina, et kui siin asja awalikult arutatakse, meie jälle

ka mitte seisukohale ei wõi asuda, et trükitöölised on oma nõudmistes liiale läinud ja sellepärast wõidakse wastutõuget korraldada, nii kuidas kellegi meel mõtleb. Teatawas mõttes on tarwilik, et isegi streigi ja majandusliku sõja lahendamisel tööandjate poolt wõimalikult wastu tulda. Pikkade läbirääkimiste tagajärjel on Tartu trükikojaomanikud niikaugele saanud, et endine kollektiivleping on nüüd samalaadiline ja sisuline, nagu siin Tallinna trükikojaomanikkude poolt ette pandud lepingu kawa on kujutatud. Enne kui see leping muudeti, oli olukord Tartu trükikodades samasugune, nagu seda Tallinna kohta siin seletatakse. Tartus oli teataw põnewus tõusnud sel puhul, kui taheti seda lepingut muuta. Üks osa trükitöölisi lõi kokku, et muudatusi lepingus läbi wiia üldises töötariifis. Ühel osal trükikojaomanikkudel läks korda oma trükitöölisega kokku leppida uutal alustel. Ja siis olid ka teised trükitöölised walmis nende alustega üldiselt leppima. Wõib ütelda, nüüd töötawad Tartu trükikodad juba wördlemisi palju edukamalt, ilma et trükitöölise seisukord halwemaks oleks läinud. Tehakse rohkem tööd, laotakse enam, ilma et see töölisi ülearu wäsitaks. Ei ole trükitöö aega mitte tarwitsetud pikendada ja kuigi seal mitte kõik weel ideaalses korras pole, aga siiski on niikaugele saadud, et kõige terawamad eitawamad küljed olukorrast on kõrwaldatud. Kui nüüd seal oleks nii wäga karmilt ja brüskeeriwalt välja astunud, wõib olla, oleks streik möödapääsemata olnud. Et see oleks töölise kui ka tööandjate, üldse trükitöö seisukorda tõelikult halwendanud, on selge; aga teatawa leplikkuse ja wastutulekuse abil on nendest raskustest üle saadud. Mulle tundub, et Tallinnas, — ma ei taha mitte kedagi süüdistada, aga neist andmetest, mis „Päewalehe“ trükikojas tekkinud sündmustest ja streigi loost näha on, — on wahest liig wähe rõhku pandud selle peale, et töölise eneste keskel tarwilikku meeoleolu sünnitada, et töölised oma nõudmistes mõdukamaks läheks ja tõesti rewideeriksid seisukorda teatawal määral oma algatusel ja wabatahtlikult. Nagu täna siin juba seletatud on, ei puudu trükitöölise hulgas neid, kes sarnast olukorda mitte heaks ei taha wõtta, nagu see walitseb Tallinna trükikodades. Sõjateel ükski muudatusi läbi röhuda on wäga raske. Halb rahu on ka siin parem mõdukast sõjast. Sellepärast oleks minu arust tarwis, et meie siin nüüd rahwaesitaja-

tena mitte ei lase oma peale mõjuda ühekülgsed kaalumisi, waid et meie tõelikult ütleks ühele kui teisele, et nemad — trükitöölised kui tööandjad — kõigepealt seisawad ikka Eesti rahwamajanduse teenistuses. Nemad peawad aru saama, et kõik, kes meie tööd teeme, peame teatava kokkukõla leidma. Kui meie siin töökaitse esitaja seletusi ära kuulates peame seisukohta wõtma, siis ei tohiks meie anda nii nagu ühekülgselt õigust ühele wõi teisele; ei wirgutaks ühte ega teist poolt, et tema weel karedamalt oma seisukohalt edasi läheb. Waid peame nõudma, et praegustes oludes on, nagu Tartu eeskuju näitab, wõimalik kokkuleppele jõuda, ilma et kumbki pool kahju saaks. Selles mõttes peaksime meie nõudma, et tööandjate kui ka trükitöölise poolt Tallinnas tõesti mitte liig sõjakaks ei mindaks. Meie ei wõi kannatada, et korruga tahaksid trükitöösturid tõllisi nii nagu wastu seina suruda. Teiselt poolt ei wõi meie sellega leppida, kui trükitöölised nüüd teatava terrori mõjul omakasulistes huwides liig suurte nõudmistega trükikodade seisukorda raskendaksid. Selles mõttes arwan mina, et meie ei tee mitte kellelegi liiga, kui meie ütleme, et piiramata omakasu ei tohi meil esile tungida, ega mõjule pääseda ei tööandjate, ega ka tööliste poolt!

A. Ostra (sd.): Lubatagu mulle mõni sõna härra Weiler'i kõne puhul ütelda. Ma ei taha mitte härra Weiler'i eeskujul hakata arutama siin kollektiiv-lepingut. Arwan, et Riigikogu ei ole ka küllalt erapooletu selles küsimuses, juba sellepärast mitte, et härra Weiler siin esitas töösturid. (A. Weiler (töer.): Keda Teie esitate?) See ongi — mina olen enam erapooletu kui Teie. Mina ei ole mitte poolte waidlustest osa wõtnud ja mina ei tunne seda küsimust tema detailides. Tutwunesin temaga täna siin, Riigikogus, ja ma pean kordama, et Riigikogu juba sellepärast kollektiiv-lepingu küsimuses erapooletu ei saa olla, et ühel poolel, töölistel, wõimalik ei ole siin oma seisukohti kaitsta. Meie ei ole nende seisukohti kuulnud, sest kahjuks ei ole keegi nende hulgast Riigikogu liige.

Mis aga härra Weiler'i kõne awalikuks tegi ja mispooldest see kõne tähelepanuwäärne on, on asjaolu, mida siin ka härra Amberg püüdis wassida ja segada, nimelt, et see streik proowistreik on, et see mitte ei ole nende sündmuste tagajärjel iseenesest tekkinud, mida streigi põhjustena ette wõtjate poolt ette tuuakse,

waid see on pealesunnitud streik, see on proowiks kollektiiv-lepingu murdmisele wõi tühistamisele. Niiwiisi käsitas seda streiki peale härra Weiler'i ka härra Tõnisson. (A. Weiler (töer.): Mis Teie seletate? Kelle poolt need läbirääkimised lõpetatud said?) Mina ütlesin, et mina seda kollektiiv-lepingu waidlust ei tunne ega sellest ei räägi, waid mina räägin sellest, et Teie siin täiesti awalikult tõendasite, et see on proowistreik, et ta on tööliste peale sunnitud. Seda tõendas ka härra Tõnisson'i kõne siin. (A. Weiler (töer.): Tõnisson pole mulle mõõduandew.) Wõib olla, et ei ole, aga Teie rääkisite ühte keelt ja härra Tõnisson loodetawasti rääkis ometi selle päewakorra-punkti kohta ja mitte mingisugusest, oma poolt ülestõstetud, päewakorrapunktist. Ja kui härra Tõnisson tänase arupärimise ja praeguse „Päewalehe“ streigi puhul rääkis, siis paistis tema kõnest, et selle streigi tekkimise loos on peapõhjuseks tulewane tühistataw kollektiiv-leping. Selleks walmistawad endid töösturid ette. Ja härra Weiler kahetses siin, et temal wõimalik ei olnud oma kodus streigimurdjaid ette walmistada; see on selles streigis nähtawasti teine tähelepanemiswäärne moment, nimelt, et selle streigi wäliseks põhjuseks oli asjaolu, et trükikoja walitsus walmistas streigile ette, walmistas omale streigimurdjaid. (A. Weiler (töer.): Kui rahu tahate, siis peate sõjale ette walmistama.) No ja, Teie ei salga ju seda. Seega on igatahes kõik, mis ajalehtedes „Päewalehe“ poolt esitatud, — awaliku arwamise wõltsimine. Just selle momendi, selle awaliku arwamise segamise peale tahaksin mina tähelepanu pöörata. See iseloomustab ka, minu arwates, meie tänaseid parempoolseid kõnelejaid, kes selle küsimuse nii kergesti õigelt pinnalt hoopis teisale on üle kannud. Isegi härra Tõnisson, kes harilikult esineb ausameelsuse ja moraali apostlina, ei leidnud praegusel korral ühtegi halwakspanewat sõna selle awaliku arwamise wõltsimise kohta. Härra Tõnisson rääkis pikalt ja laialt ühe pisikese kõrwalmärkuse puhul, rääkis kui kalliks meil trükitöö saadused lähewad, aga päewakorra-punkti sisu, seda momenti, et „Päewaleht“ streiki, mis tööliste peale suruti, awaliku arwamise ees hoopis teisiti paista laseb, et tema selleks otstarbeks laimab ja süütutele kallale kipub, et tema selleks

ühtki abinõu liiga halvaks ei pea, seda momenti ei puudutanud härra Tõnisson mitte. See näitab ka, kui suur üksmeel walitseb meie paremal tiival nendes küsimustes, et ühiste majandusliste huwide nimel walmis ollakse igasugused lubatud nähtused maha waikima, nendest rööda libisema ja eelseiswa suure streigi puhul igasuguste abinõudega ennast selleks ette walmistama. Ja see on asjaolu, mille wastu iga ausameelne inimene protesteerima peab.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Weiler kõneles trükitööstuse olude üle. Härra Amberg püüdis härra Weiler'i seletusi pehmendada, mis käisid selle kohta, et terve „Päewalehe“ loo põhjuseks on pealetungimise ettewalmistamine kollektiiv-lepingute wastu. Kuigi härra Amberg seda püüdis ümber lükata, siis ei ole tema ikkagi rohkem, kui „Päewalehe“ juhatusel liige, nagu ta ise ütles, aga härra Weiler on trükitöösturite liidu juhatusel liige. Härra Weiler peaks seda küsimust palju rohkem tundma ja selles sündmuses on härra Weiler'i seletused igatahes autoriteetlisemad.

Kollektiiv-lepingute wastane liikumine ei awaldu Eestis mitte ainult nüüd, waid seda on juba ennem algatud. Tule-tame meelde põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadust. Segakomisjonide sunduslised määrused ei olnud muud midagi, kui kollektiiv-lepingud. Kui seda seadust kõrwaldati, siis eitati laialiste rahwakihtide kohta kollektiiv-lepingu tarwidust. Sellest seadusest maksawad nüüd ainult üksikud üldised paragrahid, kuid need kollektiiv-lepingud, mis oleks pidanud selle seaduse põhjal selguma, on ära jäänud.

Seesama pealetungimine awaldus ka Tartu streigi puhul, mille sisu õieti selles seisib, et töölised püüdsid kaitsta kollektiiv-lepingut, püüdsid wõidelda palga wähen-damise wastu, selle palga wähen-damise wastu, mis kollektiiv-lepingus ette nähtud.

Nüüd hakatakse kõige tugewama ja kõige rohkem organiseeritud tööliste kihi wastu wõitlema, et seal kollektiiv-lepinguid kõrwaldada ja peab ütleva, et see malekäik on ka nende poolt, kes seda ette wõtnud, wäga arusaadaw. Kui murtakse trükitöölise kollektiiv-lepingud, kui trükitöölised asetatakse niisugusesse seisukorda, nagu nemad olid aastakümned ta-

gasi, siis on kindel, et ka teiste tööliste seisukord, kes töötawad teistel aladel, nagu metallitööstuses, puutööstuses wõi tekstiiltööstuses, — et ka nende seisukorda suudetakse alla suruda. (Pare-malt poolt: Pressimise küsimus.) Trükitöölised on esimesed olnud, mitte ainult meil Eestis, waid ka Baltimaal, kes on suutnud omale kollektiiv-lepingud wälja pressida, kui Teie sõna tarwitada. See sõna on Teie poolt wäga õieti tarwitatud, sest töölised ei saa praeguse korra juures mitte rohkem kätte, kui nemad omale wälja wõidelda suudawad. Kui seda wõitlust pressimiseks nimetada, siis on see teie oskussõna. Kollektiiv-lepingud ei ole sugugi mõni kommunistline nähtus, ei ole ka rewolutsiooni saawutus. Kollektiiv-lepingute mõtte tõstsid üles minewa aastasaja teisel poolel töösturid ise. Need olid Euroopa kultuurimaade töösturid, kes ära tundsid, et nemad töölistega praegustes oludes teisiti lepinguid sõlmida ei saa, kui et tuleb luua töölisteesitus, tulewad luua lepituskomisjonid, kus palga ja töötin-gimised läbi kaalutakse, kus mõlemad pooled tõendawaid andmeid seisukorra kohta ette tuua wõiwad ja kus selle tagajärjel, nende andmete põhjal kollektiiv-lepinguid kokku seada wõib. Nii näeme, et kollektiiv-lepinguid tarwitatakse kõigis Euroopa maades. Inglismaal on praegu töötamas kollektiiv-lepingu alusel üle 90% töölistest. Kus ei ole kollektiiv-lepinguid, seal asutatakse uus ühisus just selleks, et tuua senniste üksikute lepingute asemele kollektiiv-lepingud, mis ei ole kasulikud ainult töölistele, waid ka tööandjatele. Tööandjad on seda wäga mitmel puhul tunnistanud. Kui meil aga praegu on asutus kollektiiv-lepingute wastu wõitlemisele, siis on siin aluseks ja põhjuseks seesama meeoleolu, mis awaldub igal teisel alal: silmapilk on soodne tagasikiskumiseks, silmapilk on soodne mitte ainult selleks, et takistada üksikuid reforme, waid ka selleks, et suurt rahwa osa suruda tingimistesse, kus üks wäike kiht, kelle käes kapitaal, kes, nagu praegu Eestis, kõige mõjuwamat osa etendab, laiemaid hulkasid enese kasuks wälja kurnata wõib. See ei ole iseloomulik mitte ainult meie töösturitele, meie tagurlastele, waid nii on lugu igal maal.

Kui nüüd selles wõitluses pugeda töö-wiljakuse sildi alla, siis arwan mina, et see sugugi rebasesaba ei suuda warjata. Kui tööwiljakusest kõnelda, siis tuleks

kõige pealt kõnelda haridusest ja wilumusest, tuleks kõnelda tööasutuste tehnilistest sisseseadetest, kas nad wastawad tarwilistele nõuetele. Just terwishoid nõuab, et oleksid wastawad korraldused maksmas tööaja ja puhkeaja kohta, et töölised saaksid tarwilisel määral toitu, et neil oleks wõimalik töötada niisugustes tingimistes, mis tööjõudu ei laasta. Meil ei saada aga tööwiljakuse tõstmise abinõudest õieti aru, waid hakatakse seda küsimust ühekülgselt käsitama.

See on õige, et meie trükiteöstus praegu kiratseb, selle põhjuste peale on siin ka osalt näidatud, kui ette toodi paberi saamise tingimisi. Kuid peale selle on veel kaasa mõjumas meie tolliseadus, mis takistab trükitehnikas tarwisminewate materjalide sissetoomist. Kõige suuremat mõju trükiteöstuse kiratsemise peale awaldab turupuudus, nii sise- kui ka wäljamaal. Ei ole ju kellegi saladus, et meie ajalehtede lugemine on wäike, wõrreldes isegi Soomemaaga, ja ka meie kirjanduse wastu puudub suurem huwi. Meie haridusministri hariduspoliitika on katsunud ka just eriti huwi kirjanduse wastu vähendada, mitte ainult sellega, et ta meie kirjandust „Lendawate sigade“ sildi alla paneb, waid ka igas teises sammus on siin tagasikiskumist märgata: nende nimekirjade wäljatöötamises ja awaldamises kirjatööde kohta, mis soowitawad jne. Nõue trükiteööde järele on meil sise-maal wõrdlemisi wäike ja ka wäljaspool ei ole turg nende jaoks mitte niisugune, nagu ta enne oli. Wene ajal töötasid paljud trükikojad just wäljawaeseks, näituseks, Mathiesen ja Laakman Tartus, kes töötasid Peeterburi ja teiste linnade ülikoolide ja teiste teaduslikkude asutuste tarwis. See wõimalus on nüüd kadunud. Meil jääb ainult üle suurendada siseturgu.

Kuid täiesti ekslik ja õnnetu on tööwiljakust püüda tõsta wõi üldse tööstust, mis teistel majanduslistel põhjustel lonkab, püüda jalule seada selle läbi, et katsutakse soetada omale odawat tööjõudu. Missugused pahad küljed sellel tööstuse kohta on, seda on näidanud tööstuse arenemine teisel ja on näitusi tööstuse arenemise ajaloo küllalt, mis selgesti näitawad, et need maad, kus töötingimised paremad, on wäga heade tagajärgedega wõinud wõistelda nende maadega, kus tööliste seisukord wilts on. Ja ka juba riikliselt ja kultuuriliselt seisukohalt ei ole õige suruda suurt rahwaosa, suurt rahwa-

kihti loomuwastasesse seisukorda. Selle all kannatab tsiwilisatsioon, kannatab kultuur.

Härra Weiler tõi siin... (Paremalt poolt: Ei ole siin! A. Weiler (töer.): On!)... härra Weiler tõi ette siin ühe takistusena, mis meil kitsendawalt just trükiteöstuse alal wõiks mõjuda, uute tööjõudude juurdewoolu puudust. Kuid see nähtus, et õpilaste arw on trükiteöstuses piiratud, ei ole mitte ainult Eestis, waid ka Saksamaal, kuid nii kaugele minna, nagu meie töösturid oma uue lepingu kawaga, mis kollektiiv-lepinguid eitab ja milles ette nähtakse trükikodade üksiklepingud, — nii kaugele ei ole minu teades need maad mitte läinud, kus trükiteöstus õitseb, eestkätt just Saksamaal. Trükiteösturite soow on praegu sarnane, et, kui teda wastu wõetakse, siis „Päewalehe“ trükikojas, näituseks, kus 105 töelist on, 35 alaealist õpilast trükiteöstuse ametisse wõib panna. Saksamaal on wõimalus sama arwu kohta kõigest 13 alaealist õpilast ametisse wõtta. Lepingu kawas on ka ette nähtud, et õpeaeg kestab 4 aastat ja sellest wõib 2 aastat tarwitada õpilast ajalehtede lihtladu ja muude ettetulewate tööde peale. Õpilasi wõetakse wastu 16 eluaastast peale ja kui nüüd sarnane paragrahw maksmata pannakse, siis on tagajärg see, et meil trükikodades tekiwad lihttöölised, kes peawad odawa palga eest — 450 mk. nädalas — täisealiste töö ära tegema. See on alaealiste kurnamine, mille wastu peab juba rahwa terwishoiu ja riikliste huwide seisukohalt wõitlema. Sarnast alaealiste tööjõu kurnamist ei wõi mitte trükikodades ette wõtta, seda ei tarwitata isegi mitte nendes tööasutustes, kus sarnaseid kollektiiv-lepinguid tehtud ei ole. Wabrikuis ei tarwitata mitte sarnast alaealise tööjõu hulka, juba sellepärast, et seal tööstuse tehnilised tingimised neid nii wäga tarwitada ei luba. Trükiteöstuses on aga wõimalik lasta alaealistel ajalehti ära laduda ja praegu on just kõige suurem osa trükiteöstuse ajalehe-töö. Aga alaealise tööjõu hulka, juba sellepärast, et kumise peale meie ajalehtede tulewikku rajada — ei tohiks.

Mis puutub õpilaste ettewalmistamisesse, siis ei ole siin ka kõike tehtud, mis tarwilik on. Meil asutati riigi kunsttöökooli juurde kursus trükiteöliste, kuid nüüd, kus töösturid on hakanud õpilaste ettewalmistamist oma kätte kiskuma, on selle kursuse töö katkestatud, kuigi seal

küllalt kuulajaid oli. Meie trükitööstus kannatab just selle all, et trükitöölisele kutseharidust tarwilisel määral ei jagata, et meil ilutööde ladujad ei saa küllalt välja õnetatud.

Ja missugused terwishoidlikud tingimised on ruumides, kuhu tahetakse alaealisi paigutada? Ma arwan, et selle kohta suudetaks kõige paremale selgusele jõuda, kui palutaks „Päewalehe“ juhatuse liiget härra Amberg'i, et ta korraldaks õpereisi oma sennisesse trükikotta. Peale selle on trükitööstuses terwishoidlikud tingimised niisugused, et ei wõigi seal alaealisi tarwitada. Kui waatame arstide arwustikku, siis näeme, et trükitöölise keskel just on möllamas nende olude tagajärjel tiisikus. 45—65% trükitöolistest sureb tiisikusesse. Schuleri ja Burchardi andmete järele jääwad haigeks tuhandest trükkijast 250 trükitöolist ehk 25%, ja ladujatest 304 ehk 30,4% ühe aasta jooksul. See näitab, missugustes tingimistes trükikojas töötatakse. Peale selle on trükitööstuses mõjumas ka nõndanimetatud tina kihwt, mis just eestkätt tabab nõrga kehaehitusega inimesi, nagu seda on alaealised, ja ka lapsed. Doktor Koellchi arwude järele oleks tinakihwtituse tagajärjed järgmised: 32 sünnitamise kohta naistöölise keskel on tulnud enneaegseid sünnitamisi 11, surnult sünnitamisi 1 ja 20 last surid enne, kui aasta wanaks said. Nii siis said kõik lapsed ühe aasta jooksul otsa. Ühe Inglise inspektori arwud tinakihwtituse kohta on järgmised: 62 naistöölisest, kes sellel alal tegewad, jäid ilma suguta 35, ette tulid 90 enneaegset sünnitust ja surma, ülejäänud 27 last surid warakult. Ma arwan, et need arwud kujutawad seda seisukorda ka wäga piltlikult, milles meie trükitöölised töötama peawad. Kui kõneldakse trükitöölise puhkeaegadest ja palgast, töönormidest, siis, mina arwan, tuleb just seda terwishoidlist külge ka silmas pidada.

Kui meil on praegu tunnistatud streigiwabadus, sellega ühtlasi ka koalitsiooni õigus, ja järjekult, kui koalitsiooni õigus on tunnistatud, ma arwan, tuleks selle tagajärjel tunnistada ka kollektiiv-lepingut. Koalitsiooni õigusest ei oleks ju mingit kasu, kui kollektiiv-lepingut ei saa teha. Mulle näib, et siin minnakse sellelt seisukohalt wälja, kui seda küsimust arulatakse, et tööliste klassile tuleb õigusi, isegi streigiwabadus anda, kuid seda tuleb tegelikus elus nii piirata, et nemad

seada wabadust kuidagi tarwitada ei saa. Ja praegune liikumine on just selle tähe all. Härra Weiler eitab ametiühisuste tööbürood, kuid ametiühisuste kohus on just registreerida töötatöölisi. Ametiühisused on ka mujal sarnaseid tööbüroosid asutanud ja tööandjad kasutawad neid, sest ühtlasi wõtawad ametiühisused ka nende tööliste eest, keda nemad saadawad, wastutuse enese peale, ja see wastutus on töösturil wära tähtis. See wiis, kuidas meil on senni töölisi kuulatud, see on ajalehtede kuulutuste kaudu, on wananenud ja kaob. Wõib olla, on see kasulik meie ajalehtede talitustele, kuid see wiis tõrjutakse tingimata warem wõi hiljem täiesti wälja, ja tööliste wõtmine peab sündima kas üldiste tööbörsede kaudu, ehk kus tegemist üksikute professionidega, seal siis nende kutseühisuste tööbörsede kaudu.

Mis puutub tööwiljakusesse, mida siin härra Weiler ette tõi, siis ei ole millegiwa tõendatud, et tööwiljakus tööasutustes oleks wähenenud. Selle kohta Teil, härra Weiler, andmeid ei ole. Töölised wõiwad tõendada, et tööwiljakus praegu endine on, mitte ainult trükitööstuses, waid ka mujal. Kuid kui meie trükitööstuses tööwiljakus ka wähem oleks kui teistes maades, siis oleks see loomulik, sest et meie sisseseaded trükitööstuses ka on tehniliselt maha jäänud. Kui nüüd Wenemaalt ja mujalt masinaloksid tuuakse, see siis ka tingimata tööwiljakuse peale peab mõju awaldama. Kõige pealt tuleb tähelpanu pöörata just sisseseadete peale.

Meil katsutakse maksma panna töönormi, mida Saksa trükitööstuses mitte olemas pole, ses mõttes, nagu Teie seda ette panete. Seal on olemas ainult masina peal proowitöö norm ja ka tükitöö norm, kuid siiski wäiksemalt kui see, mida Teie ena mahajäänud tehniliste abinõude juures tahate sisse seada. Teie tahate näituseks ladumismasina peal seda sama, wõi weel suuremat tähtede arwu kokku saada, kui Saksamaal on, kuid selle juures rehkendate Teie 40. tähelise reaga, kuna Saksamaal normaal rida 53 tähte on. Peab selge olema, et mida rohkem ridasid on masina peal ladumise juures, seda raskem on ka töö. Nüüd tahate Teie seda sama normi ehk weel suurematki, kui Saksamaal kätte saada, palju lühema rea juures. Niisama on ka teised tingimised Teil maha jäänud teistest maadest. Teie tariifis näituseks maksetakse kitsa-

ladu eest, kui reasse mahub 20—24 tähte, 20%, Saksa tariifis aga 25%. 25—30 tähelise rea juures maksate Teie 10% — Saksamaal aga 15%. Kui sõrdele oma tariifi Soome tariifiga, siis on teil Wene ja Saksa keele ladumise juures palgakõrgendus 5—10% Soomes aga 50% Wene keele kohta ja 30% Saksa keele kohta. Nii suured on vahed teie ja teiste maade töövõljaluse hindamise normide vahel ja see näitab missugusesse seisukorda meie trükitehase tahetakse suruda.

Teie sõrdele praegu trükitehase eest ja mitte sellepärast, et töövõljaluse tõsta, vaid just sellepärast, et trükitehase on saanud meie Eesti tööstuses üheks abinõuks, millega tööpalkasid maha surutakse. Trükitehase juures katsutakse tööliste viimast jõudu ära kasutada, mis teraviljalusest kahjulik, ning selle juures võimalikult niisama palju maksta, kui normaal töö juures. See on meie trükitehase iseloom kõigis meie tehases. Trükitehase on saanud üheks eksploateerimise, mitte aga töövõljaluse tõstmise abinõuks.

Härra Weiler tõi oma kõnes ette, et trükitehase nõuavad neljatunnilist tööpäeva. Sarnane teade võib ju Riigikogus teatud muljet avaldada töösturite kasuks ja tööliste kahjuks, kuid ta ei ole mitte õige. Praegu töötavad käsiladud kaheksa tundi ja masinaladud seitse tundi. Tööliste ettepanekus on, et käsiladud tööpäev oleks kaheksa tundi, kuid masinaladud kuus tundi. Selle juures tuleb silmas pidada, et masinaladud töötavad järgimööda ja see töö on teraviljalusest. Seal avaldavad teraviljalusest halba mõju peale tinatolmu, veel gaasid, soojus kui ka kiirus. Nii et masinaladud peab igatahes tööpäev lühem olema kui teistel ja seda on isegi tunnistanud töösturid senni. Laupäevadel töötatakse ka väljamaal pool päeva. Mis puutub pühapäevasse, siis trükitehases on just need samad pühapäevad, mis töökaitse-eaduses ette nähtud ka teistele töölistele, ei ole neid vähem ega rohkem. Seda pühade arvu on Eestis, võrreldes Wene omadega, vähendatud. Et pühapäeva töö eest rohkem maksetakse, mis tööliste puhkeajast tehakse, siis on see tunnistamist leidnud igalpool ja igal maal. Töösturid püüavad makswaid töökaitse-eadusi kõrvaldada ja nendest mööda minna, ületunnitoid töölistele sundusliku tehes. Kuid sarnane püü on käib täiesti, nagu ma juba tähendasin, töökaitse-eaduse vastu. Seda nii, nagu teie

oma lepingus kawatsete teha, teie teha ei saa.

Ületunnitöö on ka Eestis õige laialdaseks nähtuseks saanud, ja see on üks abinõu, millega tööliste palkasid maha surutakse. Kui nüüd tööline 8-tunnilise tööpäeva juures, ühes arvatud ületunnid, kolme-nelja päeva kohta mõned margad rohkem saab, kui harilik normaal töö juures, oma teraviljaluse juures üleliigselt koormates, siis antakse sellega võimalus töösturitele ütlemiseks, et waadake, kui palju nemed palka saavad. Selle juures jätaivad aga need härrad alati nime tamata, et see palk, mida nad kõrgeks loewad, on teenitud ainult teatud perioodi jooksul, ja peale selle järgneb töölistel teatud tagasimine, teatav reaktsioon, ja siis ei suudeta isegi harilikku normi välja töötada, kui enne seda on nii jõudu pingutatud, ületundide ja pika tööpäevaga ära kurnatud. Just ületunnid hoiavad meil ka palkasid praegu madalal.

Wõiks ju üksikasjaliselt töösturite kollektiiv-lepingu juures peatada, kuid see on rohkem tariifi komisjoni asi ja sellepärast nende peensustega siin nüüd tegemist teha oleks üleaarne.

Härra Weiler tähendas veel, et streigimurdjad laowad enam kui harilikud trükitehased. Ma ütlen, et kui nad seda teewad, siis teatud aja jooksul võivad need õppinud ladud, kas nüüd õlle mõjul või ühekordsete maksude õhutusel rohkem laduda. Aga streigimurdjad laowad rädal ehk kaks, kuna alaline tööline peab kuud ja aastad, oma eluag sellel alal töötama. (Wahel hää: Ei see Weiler ei saa 8 tundi töötada!) Toonitan, et praegu streigimurdjad mitte rohkem tööd ei tee, sellepärast, et need streigimurdjad on harilikult niisugused ollused, kes õieti korralikku tööd ei suuda teha.

Härra Weiler tõi ette, et siis, kui tema on Saksamaal käinud, kõige pealt tema on näinud töökojas õllejoomist. Oleks väga otstarbekohane olnud, kui härra Weiler oleks sealseid töötingimisi wadeldnud ja neid võrrelnud meie oludega, siis ei oleks tema mitte sarnaste andmetega esinenud. Teie, härra Weiler, ütlete, et töölistel Saksamaal õlut juua. Kuid pidage siin meeles, et just teie trükitehased Eestis ei taha lubada töölistele tööasutustes isegi piima juua. See on fakt, mida teie ümber lükata ei suuda. See on aga nüüd kõrvaline küsimus.

Kuid kui tööasutuses on koondatud naised öötöök, mis üldse töökaitse-seaduse ja ka Washingtoni konventsiooni vastu käib, kui neid seal ergutatakse õllega, siis on see ikka niisugune nähtus, mida peaks hukka mõistma ka need, kes „kristlikku moraali“ tunnistawad.

Mis puutub sellesse wäitesse, nagu ei puuduks trükitööliste keskel neid, kes õigeks mõistawad need seisukohad, mida härra Weiler ette kandis, siis see on loomulik nähtus. Streigimurdjaid leidub mitte ainult trükitööliste keskel, waid ka mujal, niikaua kui tööliste keskel enesetunne ei ole küllalt tarwilisele kõrgusele jõudnud.

Härra Weiler, rääkides streigiwabadusest, ütleb, et streigimurdmise wabadus peab niisama kindlustatud olema, kui streigiwabadus. Sarnane seisukoht on põhjendatud wale alusele. Streigiwabadus on nende arwates rajatud tööwabaduse alusele, kus on lubatud tööd teha ehk mitte teha. Kui streigiwabadus on maksma pandud, siis on sellega üteldud, et kogu huwid seisawad kõrgemal, kui üksikute inimeste omad. Siit tulewad nüüd tarwilised järeldused teha. Streigiwabaduse peale peab riik waatama, sotsiaalseid huwisid silmas pidades, kui tööliste enesekaitse abinõu peale. Kui see nii on, siis tuleks ka streikijatel lubada tarwitada kõiki neid abinõusid, mis võimaldawad neile selle õiguse tarwitamise. Töölised peawad wõima streigiposte sisse seada. Nimelt postide kohta peab see waade kaduma, mis oli härra minister Kaarna'l, kui ka härra Weiler'il. Streigipostid annawad töölistele wõimaluse kutsuda teisi töölisi enestega liituma, eneste nõudmistega ühinema. Need postid aita-wad ka teisi töölisi selle eest hoida, et nad mitte streigimurdjatena waleteadete ohwriks ei satuks, asjaolude kohta wale-arwamisel ei oleks. Teiseks peawad töölised abi andma streikijatele ja nad on kohustatud selle järele walwama, et keegi seda abiandmist ei saaks wälja petta streikijate kahjuks. Tartus tuli niisugune nähtus awalikuks, et abi läks saama tööline, kes streiki murdis. Tähendab, töölistel peab wabadus olema ka selle järele walwata, et need inimesed, kellele nemand maksawad oma kokkupandud summadest — et mõned inimesed streigi puhul siit pettuse teel abi ei wõta, waid et abisaajad tööliste huwides talitawad. Streigipostid on peale selle weel tarwilikud selleks, et nende abil saadakse olukorda sel-

gitada. Ei ole ju ometi ka töösturite huwides, et streigitakse pimedast peast. Streigipostid on just need, kes muretsewad ka teateid olukorra kohta, teateid, mille põhjal töölised streigiwad, annawad wõimalust läbi arutada küsimust, mil määral wõiwad streikijad järele anda, ja kui kaua streikida. Streigipostisid tunnewad kõik teised kultuurimaad. Seal on juba kõik niikaugele arenenud, niihästi töösturid kui rahwas. Kui meil hakatakse streigipostisid ära keelama, siis ei ole see mitte midagi muud, kui streigiõiguse täielik eitamine. (Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Keegi pole seda takistanud.) On takistus tehtud politsei poolt, minul on selle kohta kindlad andmed; wõib olla, ei ole need weel Teieni ulatanud.

Kui nüüd räägitakse streigipostist, siis tuleb ju tähelepanu pöörata ka nende abinõude peale, mis meie töösturid senni on tarwitanud streikide puhul nii Tartus, kui ka mujal. Ja peab ütleva, et need abinõud on terroriseerimise abinõud, kuid praegu meil tööstusse on hulk töölisi tööle wõtmata jäänud just sellepärast, et nad on töölisteesitajad olnud, et nad on töölistewanemateks loetud. Seda ei saa sugugi teisiti hinnata, kui terrori. See on täiesti tööliste terroriseerimine, mõjuawaldamine, et inimesed ei julgeks enam astuda esitajate kohtadele, nii nagu see ka praegu Balti wabrikus on. Sarnane abinõu, nagu teda nüüd tuntakse musta nimekirja „kuiwa giljotiini“ nime all, on kultuuriwastane nähtus. Streigi puhul tuleb töölistele seal, kus streigiwabadust üldse tunnistatakse, nende nõudmistele läbiwiimiseks kõiki neid abinõusid lubada, mis iseenesest ei sisalda karistata-waid kuritöid. Isegi peawad siin seaduste rikkumiste puhul streigi juures wabandatawad põhjused kergendawalt mõjuma. Kui seal wägiwalda tarwitatakse, siis sünnib see sootu teisel alusel, kui muidu. Siin on sotsiaalsed motiivid mõjuwad, ja kui waene inimene nälja pärast leiwakoti warastab, siis tuleb ta kuritööd teisiti hinnata, kui siis, kui üks rikas mees on pannud mingisuguse weksliwõltsimise wõi mingisuguste wäärtasjade warguse toime. Nii siin on ikkagi wahe. Siin on teguriks üldsuse huwidele kaasaaitamise püüe. Mõjuw on ka see ärritus, millesse wõib inimene sattuda, kui streigimurdjate enesearmastus ja ühistunde puudus nii wäga ilmsile tungib. Praegusesse põhiseadusesse wõetud streigiwabadusest wõi

streigiõigusest tuleb Eestis ainult järeldus teha, et peab maksma täieline koalitsiooni wabadus. Kui aga meil kollektiivlepinguid isegi asutakse eitama ja kõrwaldama, see näitab, kuidas praegune walitsew enamus sellest streigiwabadusest tahab aru saada. Töölised on käesolewal korral, nii nagu alati, asja rahulikult püüdnud ajada. Ükski tööline ei taha ju hakata streikima, sest streik on kõige pealt kahjulik just tööliisele, kuna aga rahwamajandusele ei ole ta sugugi nii tähtis. Kui waatame statistilisi andmeid teiste maade streikide kohta, siis näeme, et kõik aastajooksul olnud streigid ka neil maadel, kus neid õige õhtralt, näituseks Inglismaal, tarwitatakse, ei too niipalju kahju, kui nüüd, ütleme, üks tühipaljas rahwusline püha.

Kui meil konflikt on tekkinud, siis tuleb seda kirjutada just tööandjate arwele. Käesolewal korral on sellel organiseeritud ühendusel, kelle moodustawad meie wabrikandid, teataw sõjaplaan walimis. Nad töötawad härra Mauritzi juhatusel. Needsamad tagajõud wõi needsamad jõud töösturite keskel, kes ka Tartu streigi ajal tegutsesid, on ka need, kes trükitööstuses mõju awaldasid. Nüüd on hakatud trükitööliste, just sellepärast, et teistel aladel on olnud kordaminekuid, mis alati meelitawad, nii ütelda, kallale tungima. Missugused waated meie wabrikantide keskel walitewad, seda awaldas minule üks parempoolne rahwasaadik. Üks wabrikant ütles, et tööliste ei wõi järele anda, sest töölised on weel loomad. (W a h e l h ü e J. H ü n e r s o n'i (põl.) poolt.) Muidugi Teile, härra Hünerson, ei ole see mitte hirmus, see on kindel. Kuid sarnased waated on. Sellele lisa see härra weel juurde, ma arwan, tunnistaja on siin saalis, et sotsiaaldemokraate tuleb puua, muidugi sellepärast, et nad tööliste eest wõitlewad. Pöörasin parempoolse rahwasaadiku poole ja küsisin, et kas Teile keskel, Teile seltskonnas, tööliste kohta sarnased arwamised laialdased on. See härra ütles õige tõsiselt, et niisugused arwamised, muidugi mitte nii jämedal kujul, kaunis üldised. Et meie töösturid samal seisukohal asuwad, seda näitab ka käesolew juhtumine, seda näitawad ka Tartu kokkupõrked. Need härrad, kes tööliste seisukorda halwendada püüawad, talitawad isikliste, kitsaste huwide nimel, tallawad üldiseid huwisid, ja teewad raskusi riigile ja rahwale. Wõib olla, praegu ei saada

sellest aru, kuid tuleb silmapilk, kus selle küsimuse peale läbi teiste prillide waadatakse, kui need prillid, mis praegu meie töösturitel ja parempoolsetel härradel ees on. Ma ei usu ka, et see waade meie töösturite keskel nii kiwinenud waateks wõib jääda, ka nemad peawad asuma sellele seisukohale, kuhu on jõudnud kultuurmaade töösturid, kuid selle oma kitsarinnalsusega kutsuwad nemad esile kommunistilise liikumise, muidugi selles mõttes, et siis kõige kergem oleks kommunismi wastu wõitlemise sildi all maha suruda töölisteliikumist. See oleks lipp, mille all wõideldes suudaksid nemad soodsat pinda awaliku arwamise ja seltskonna keskel luua. Meie töösturid selles asjas ei ole sugugi mitte nii rumalad, nemad oskawad seisukorda siin hinnata ja nemad kihwitawad ka awalikku arwamist, ässitades seda tööliste wastu. Ja kui teie loete „Päewalehte“, siis ei ole seal mitte muud midagi, kui awalik ässitamine. Kuid pidagu need härrad seda meeles, et reaktsioon wõib kesta ainult mõni aeg. Praegu on see laine otse tõusew, aga warsti sööb ta iseennast ära, kui tema selles sihis ikka ja ikka edasi läheb. Need aga, kes ei usu äkilistele muudatustele järgnewasse õnnepõlwele, on kohustatud wõitlema selle laine wastu, mida on käima pannud meie parempoolsed ja töösturid, inimesed, kel on üldsuse huwide kohta väga omapärane, väga kitsarinnaline arusaamine. Kuid selle tööga, mis nemad praegu teewad, õnnestawad nemad Eesti riigi aluseid rohkem, kui seda suudaksid teha kommunistid.

E. Kägu (kom.): Ainult mõne üksiku märkuse juures tahaksin peatada. Siin mina oleksin näinud palju parema meelega, et need kaks kõnelejat, nimelt Weiler ja Tõnisson oleks oma kõne täiesti trükitööliste ees pidanud, siis oleks wõinud sellest trükitöölised tarwilise järelduse teha, kuid nüüd aga on siin ainult mõned üksikud trükitöölised, kelle kõrwu need sõnad puutuwad, mis siit kõnetoolilt illustreeritult lendu lasti. Nüüd on nende järelekaja tühi. Nüüd aga Weiler jookseb siin maailma kiitusega, et waadake, Itaalia streik tehti mujal, aga meil seda ei tehta. Mina ei hakka nüüd teisi trükikodasid kiitma ja Weileri oma laitema, aga asjaolu on järgmine, siin tahtakse selle peale sihtida, et arusaajad töölised Weileri juures selle asemel, et teha Itaalia streiki, et suruda peremeeste wõi-

mupüüdeid ja näidata oma jõudu, tehakse seal poole rohkem tööd. Seal, kus on klassiteadlikud töölised, kes oma otsusest kinni peavad, ei loobunud mitte Itaalia streigist, ja klassiteadlikud töölised ei ütle kunagi ära, kui tarwis on oma õiguste eest välja astuda. Siin räägitakse alalõpmata ausatest töolistest „Päewalehes“ kui ka „Waba Maas“, kes tööd jätkawad, kuid see osa ausaid töölisi on tingimata need wõllanäod. Mina küsin, missuguseid inimesi mõistate teie ausateks töolisteks, kas neid, kes praegu „Päewalehes“ töötawad sel ajal, kui teised uulitsal on, neid sahkerdajaid, kes iga minut on walmis teisi ära müüma. Töolisteklass hindab neid kui äraandjaid, kuid tõepoolest tööandja wõib käsi hõõruda sel juhtumisel, kui ta saab, ükskõik mis juhtumisel, vähem arusaaja töölise oma mõrda meelitada, kas ühekordse wõi eraldi maksuga wõi mõne tilga wiinaga jälle selgeks tehes, et waata, sina oled nüüd arusaaja tööline, sina murra kas wõi kael katki, kui aga minul sellest tulu on. Teie seisukohast on need tingimata arusaajad töölised, kuna meie neid arusaajateks ei pea, waid ütleme, et need on töolisteklassi naha peal sahkerdajad ja äraandjad. Üks iseloomustaw asi torkas minule silma, see on siseministri ütetus, kui temalt küsiti, kas politseid on karistatud wõi mitte, siis ütles siseminister järgmised sõnad: „politsei on mõlemale poolele tarwitataw“. Ma ei saa aru, kas on politsei sel julitumisel tarwitataw teisele poolele. Et peremehel teda tarwis on, seda ma tean, aga mina arwan, et tööline wõitlusesse astudes ei lähe mitte kurtma, et waat' see peremees sõimas teda ehk jälle, et teda ei tarwitata. Töölisel ei ole seda politseid tarwis, kuna aga tööandjal on waja kogu see aparaat. Siin on selgesti näha, milleks on politsei tarwitataw. Tööline ei saa tööandjale ütelda, et kuule, waata, sina ei ole õigust teinud, sina oled kohustatud seda täitma ja seda mitte, kuna aga tööandjal on wõimalus politseid tarwitada streigimurdmiseks, streigi eelpostide ärakõrwaldamiseks, kes suudaks ja kelle kohus on töolistele ära näidata, et sina oled ekslikul seisukohal, kas teadmatuses ja nii edasi, kuna neid inimesi ei lasta seal olla, waid tiritakse türmidesse. Minewas arupärimises Tartu streigi puhul sai öeldud, et see on ainult nali, kui öeldakse, et ei tohi politsei ennast streigi wahele segada.

Kuid mina ütlesin juba eelmisel kor-

ral, kui meie Balti puuwillawabriku streigi puhul aru pärisime, et Riigikogus, kus on enamuse täiesti parempoolsete käes, nõuda, et ta läheks ja kaitseks töölise huwisid ja annaks saagihimulistele peremeestele mööda näppusid, seda meil siin kunagi loota ei ole.

Waadake, niikaua, kui need teie arusaajad, see on Weiler'i ja Tõnisson'i arusaajad töölised weel koos seisawad, läheb meil iga päewaga halwemaks, nagu ma siin pärast tõendama saan. Kui aga suudame meie töolisteklassi välja wiia nendest õhulossidest ja pettelootustest, mida teie iga oma walitsewa ja seadusandwa asutusega neile ette koote, et töölisi otsekohesest wõitlusest eemale tõmmata; kui Genua ja Genfi konwerentside peale tähelpanu juhatakse, nagu siin härra Ast'ki ka sinna warsti läheb, et meie klassiteadliste töölise sihtisid ja silmi pöörata oma otsekohesest wõitlusest eemale, siis on see igatahes klassiteadlise töölise poolt kuritegu. Kui siin räägitakse lehe wõltsimisest — ma ei nimeta siin ühte ega teist nendest, waid ütlen, et sõtsid on oma häälekandjaga palju hullemate prowokatsioonidega walmis saanud, kui see praegu tegelikult on „Päewalehes“ ilmunud „Selgus peab tulema“ pealkirja all.

(Juhatama hakkab abiesimees **A. Kerem.**)

Ja ma arwan, et „Päewaleht“ ei ole teinud sihilikka prowokatsiooni. Muidugi, härra Weiler on sellega ammugi hakkama saanud. Kuid ma ütlen, ärge fäitke kahe pere koera osa. Sotsiaaldemokraatide otstarb on kahe peremehe koera osa mängimine. Kommunistid teawad, et kui on wastas parem tiiw, siis on neil otsekohese wastasega tegemist. Kui aga esinewad sotsiaaldemokraadid, siis peab ütleva, et on tegemist poliitiliste kelmidega...

Juhataja A. Kerem: Palun kõnelejat ebakohaseid sõnu mitte tarwitada.

E. Kägu (kom.): Tõnisson oma kõnes peegeldas Tallinna elu, et siin ei ole weel suudetud trükitöölise peale nii palju mõjuda, et neid sundida samasuguseid lepinguid läbi wiima, nagu Tartus. Ta tuleb oma rõhumise plaanidega kawalalt, nagu ümber nurga, kuna Weiler nii kena on, et oma soowid otsekohe välja ütleb, et tööandjad siin ei ole nii wilunud, et oleksid oma soowi wõinud läbi wiia. Ma

ei taha üksikuid asju siin korutama hakata, kuid ütlen, et kogu praegune walitsew klass on selles süüdi, et niisugused olud meil walitsewad. Kui Tallinnas streik maha murtakse, ka kollektiiv-lepingud ära muudetakse, siis muidugi Weiler hõõrub rõõmu pärast käsi. Kui on tarwis tööliste palka maksta, siis öeldakse, et on tarwis kesktee otsida, mille järele seda palka maksta. On aga diwidentide jagamine käsil, siis waadatakse, kuidas seda rohkem saaks, ja Weiler ei mõtle sugugi enam selle tarwilise kesktee peale. Tallinna trükitöölised sunnitakse seebiga libedaks tehtud lingu omale kaela tõmbama, nii kui seda Tartu töölised enestega on lasknud sündida. Seda wõite lastele seletada, kes palja jalu jooksewad ja kellel mingisugust mõtlemiswõimet ei ole. See on nüüd üldiseks nähtuseks saanud, et kurdetakse, meil olla töowiljakus nii madalale langenud, kui iialgi ennem. Ükskõik kuhu sa lähed, kas wäikse töökoja omaniku juurde, wõi wabrikantide ühisusse, alalõpmata on kuulda see nutt, et töowiljakus on meil nii wilts, et selle tõttu kogu kapitalistline tööstus ei suuda ennast enam üles ehitada sellest purustawa sõja tagajärgedest. Sellepärast olla siis tarwis tööliste nahast seda töowiljakust wälja pressida. Siin oleks nüüd küll weel ühte ja teist ütelda, kuid ma ei pea seda tarwilikuks, sest teiega waielda pole mingisugust mõtet, igatahes nii kaua kui praegune enamus meil walitseb. Keegi igatahes selle wastu waielda ei saa, et siin lepingurikkumist ei ole, kuid see on weel wähe. Weiler ütles õieti otsekohe-selt, et: mina olen natuke otsekohe-sem; kui mina oleks selle masina omanik olnud, ma oleks ta koju wiinud ja naise, lapsed ka streigimurdjateks wälja õpetanud. Weiler oli ise enne tööline ja peaks wähemalt ka teadma, mis otstarbeks seda tehakse. Ja kui tööline, peaks Weiler...

Juhataja A. Kerem (kõlistab): Rkl. Kägu, ma kuulen korduvalt, et Teie Riigikogu liikmeid nii nimetate, nagu see meil harjunud kombeks ei ole. Ma palun seda mitte teha. (A. Weiler (töer.): Meie oleme sõbramehed. Naer.)

E. Kägu (kom.): Teised nimetasid alati nii ja iialgi ei ole neile märkust tehtud. Ma arwan, et siin juhatus sihikindlalt minule kallale ei pruugiks tungida.

Juhataja A. Kerem: Rkl. Kägu, ma kutsum Teid korrale.

E. Kägu (kom.): Streigimurdjate organiseerimine on tingimata täiesti tööandjate huwis, sest waadake, muidu ei saaks peale tungida arusaajatele tööliste. Teil on aga ka, kui teie tahate arusaajate tööliste peale reageerida, tingimata weel kogu teine aparaat tarwitada, politseist alates ja kirikuga lõpetades, et töölisteklassi nõudmisi maha suruda. Seda wõite ainult sel ajal, kus töölisteklass organiseerimata on. Tingimata ei ole teil mingisugust raskust siis töölisteklassi maha suruda. Tulge aga otsemat teed ja ma ütlen teile, mida rohkem teie neid surweabinõusid tarwitate, seda rohkem selgitate teie oma wahekordasid töölistega. Ja ma ütlen teile, praegu ei ole ka kaugel see aeg, kus need teie näitawad päkkasid ja sellesama nõõriotsa, mida teie töölistele kaela kinnitada tahate, teile omale kaela wiskawad.

A. Weiler (töer.): Mul on kahjuks ainult 15 minutit aega, kuid ma katsun, ehk ma saan selle aja sees ära ütelda, mis siin ütelda tarwis on. Ma ei oleks ehk muidu sõna wõtnud, kuid et mu nimi mitme kõneleja poolt üle 70 korra siin nimetatud, pean mina juba wiisakuse pärast midagi ütleva. (Naer.) Meie oleme kuulnud siin nii mõndagi. Härra Amberg rääkis meile „Päewalehe“ osaihisuse koosolekust, andes meile juhatuseliikmena aru. Härra Tõnisson rääkis muuseas, mis ta minust Asutawa Kogu liikmena olewat arwanud, et ma kui kingisepp oleks parem oma liistu juurde jäänud, kuid praegu olla ma päris tubli mees, et ma Riigikogusse olla pääsenud. Minul oli härra Tõnisson'i kohta Asutawas Kogus ka hoopis teine arwamine, et kui ta serwiiside lõhkumisest rääkis, siis oli just nii, nagu oleks mõni edew toatüdruk puhwetkapi juurde sattunud, aga see kõik on praegu kõrwaline asi. Alma Ostra, proua Alma Ostra oli nähtawasti wäga pahane selle üle, miks ma „Päewalehte“ nii hukka ei mõista, kui tema parteiseltsimees Palwadre seda hukka on mõistnud, kes ütelnud, et see halb leht on, mis kõik korrumppeerib jne. Ma usun, et Alma Ostra, proua Alma Ostra seda oleks pidanud oma rühma koosolekul, oma seltsimehele Martnale seletama. (Naer.) Õige hoolega ma kuulasin rkl. härra Johanson'i kõnet, pealegi kui härra Johanson kõnetooli astus, juhiti rahwasaadik Palwadre ja Tulp'i poolt minu tähelepanu selle peale, et „nüüd Teie saate

ja nüüd Teie saate“. Muidugi hakkasin siis kõnet hoolega kuulama. See oli päris rahvalik ettelugemine, mis aga minu arwates oleks tulnud 1902 aastal peale Kristuse sündimist ära pidada. Meie aga teatawasti elame nüüd 1922 aastal. Igatahes on see kõne nii umbes 20 aastat hiljaks jäänud ja meie praegustest oludest maha jäänud. Waatame, millest see asjatundja meile räägib.

Ja millest see asjatundja härra Johanson rääkis? Kõige pealt sellest, et meie trükikodade tehnilised sisseseaded olawat hullud ja soowitas ringreisi ette wõtta Eesti kirjastusühisuse trükikojas. Ma olen wäljamaal üle 40 trükikoja läbi käinud ja ma pean ütleva, et meie Eesti suuremad trükikodad: „Ühiselu“, „Eesti kirjastusühisus“ ja „Waba Maa“ ei tarvitse sugugi nende ees punastada. Teie wõite leida Berliinis isegi kümnete kaupa sarnaseid trükikodasid, mida meie omadega ei saa wõrrelda. Ma ei ole sotsiaaldemokraatide trükikojas käinud, aga ma usun, et ka seal olud enam-wähem inimlikud. Kui härra Johanson räägib tehnilistest sisseseadetest, siis peaks ta ka teadma, missugused nüüd nad on. Sel ajal, kui tema trükitööline oli, see on muidugi kümme aastat tagasi. siis olid wast lood niisugused. Aga nüüd rääkida käsitsi ladumisest, kus enam ühtegi lehte, alates „Tulewikuga“ ja lõpetades „Meie Häälega“ ja „Noore Töölisega“, käsitsi ei laota.

Edasi rääkisite teie trükikoja terwislistest oludest. Waadake meie suuremaid trükikodasid, siis leiata teie niisuguseid, kus isegi linoleum põrandal on.

Edasi ütles härra Johanson, mida wist ka rahwasaadik Ast tõendas, et mina olewat demagoogiat teinud, kui ma neljatunnilisest laupäewast rääkisin. Ma toon teile siin lepingu § 62, mis tööliste poolt ette pandud, ette ja kui teie wähegi rehkendada oskate, siis tulete teie samale lõpuresultaadile kui minagi. § 62-as on öeldud, et masinaladujate tööpäew on 6 tundi 25% lisatasu juures. Nädalane töötundide arw on 34, tähendab 5 päewa on 6-tunnilised ja 1 neljatunniline. Kas on laupäewal neli töötundi wõi ei ole?

Ja arstiabi kohta trükikodades pean ma weel ütleva, et meil üksikutes trükikodades niikaugele on mindud, et mõnele trükitöölisele 5.000-margalised hambad wälja maksetakse. (L. Johanson (sd.): Siis, kui ise sisse lõite.) Mina ei

tea, millest neile hammastele ajajooksul augud sisse on tulnud, aga praegu on seisukord niisugune, et omal kulul neid aukusid täis peab toppima. Nii et meie näeme, et sealt poolt püütakse seisukorda niisugusena kujutada, nagu ta oli kümme, wiisteistkümmend aastat tagasi. Praegu on aga seisukord sarnane, nagu mina seda praegu ette kandsin.

Kui siin härra Johanson pika kõne pidas tööpäewa pikkusest, palkade mahasurumisest jne., siis oleks wõinud ta wae-waks wõtta ja kord ometi waadata, mis selles kawas peitub, mis tööliste ette pannakse. Ma kordan uuesti sedasama, mis ma enne rääkisin, nimelt, et siin on niikaugele mindud, et kõige wähema produktiooriga töölisele ollakse walmis sedasama palka maksuma, mis praegu. Masinaladujatele oldakse walmis isegi kõrgemat palka maksuma — nädalal miinimum 2268 marka. Edasi ütlesin ma ennelõunases kõnes, et ollakse walmis töölisi 3 kategooriasse jagama: ühed, kes palgamiinimumi saawad, teised — 10% rohkem ja kolmandad — 20% rohkem. Teie näete, et asi on hoopis ümberpöördukt, kui seda härra Johanson ette tõi. Palkasid on tõstetud, aga mitte alandatud ja tendents on tõstmise poole. Ma ei taha ju nüüd härra Kägu't kiita, härra Kägu'l on ju see hea omadus, et ta kohe wälja ütleb, mis ta mõtleb. Igatahes saan ma härra Kägu'st aru, härra Johanson'ist ei saa ma sugugi aru. Ta ütleb, et töowiljakus just nagu oleks langenud, aga selle langemise põhjuseks leiab tema, et on halb tehniline sisseseade. No, mu härrad, kes wähegi teab, kas on see töowiljakus edenenud. Igaüks teab, et tingimised on paremaks läinud. Teie teate, meie trükikodad on 10 aasta jooksul kõik uutesse ruumidesse asunud, ja kas siis nüüd nendes ei saa meie niikaugele, kui endine töowiljakus oli? Ennest rääkisin ma mööda minnes, nüüd rõhutan ma uuesti neistsamadest trükikodadest, mis meil olid 10 aastat tagasi. Selle aja jooksul peaksime meie ometi midagi kätte saanud olema. Ma kordan uuesti, kui siin räägitakse palkade mahasurumisest, et palganormid jääwad endiseks, oldakse walmis koguni kummi 20% tõstma, aga mitte kõikidele. Kägu ütleb, teie tõstke kõikidele. Härra Johanson ütleb, et temal on töö kõrwaline asi, temal läheb raha tarwis. Härra Johanson räägib aga sealjuures asjadest, mida tegelikus elus enam sugugi olemas ei ole, et tehnilised

olud on halwemaks muutunud 10 aasta jooksul, siis on see eksitus ja härra Johanson'ile wõiksin ma siin ütelda, et see on tema poolt demagoogia, mida teie nii waleaadressi pihta juhtisite. Mina ei waata üles rõdu peale, mis minust arwatakse, kas ma tulewikus 20 lugejat juurde saan wõi mitte ei saa. Minul ei ole sellest midagi, mina räägin asjadest, nagu nad tegelikult on. Mis nüüd puutub edasi niisugustesse wäidetesse, nagu oleks siin mõnesugune sõjakäik käimas, siis ütlen seda kõiki, millest algas see asi. Ta ei alganud mitte sellest, et algatajad olid ette wõtjad, waid asi algas sellest, et töölised panid palgakõrgenduse nõudmise ette ja ette wõtjad wastasid, et nad nendel töötingimistel ei saa palka tõsta ja ütlesid ühes sellega lepingu üles. Kui aga töötamise tingimisi taheti muuta, siis ütlesid töölised sellest otsekohe ära. Sotsiaaldemokraadid ei ole mitte otsekohe sed, nad ei ütle oma töölistele, et nad palkasid tõstawad, ei ütle ka, et nad ei tõsta. Teised aga ütlesid otsekohe, et praeguse produktsiooni juures ei saa palkasid tõsta, kui need tingimised tagasi wõetakse, et meil töowiljakus wähemalt selleks jääb, kui ta 10 a. tagasi oli. Siis on selge, et wõib loomulikult üksikutele liikidele palka tõsta. Kui aga selle wastu waieldakse, et mitte töolistel ei ole tarwis töowiljakust kätte saada, siis on see täiesti ekslik seisukoht. Kui arwate, et ma trükitöösturite ühingu liige olen, siis on see üks orjus, mis inimesele peale on pandud, aga mida ta täitma peab. (L. Johanson (sd.): Te kaitsete riigihuwisid siis?) Iseoma huwisid kõige pealt, sest et mina trükitööstur olen. Mina olen niisugune inimene, kes kõige pealt oma huwisid kaitseb ja pärast teiste huwisid. Teie räägite, et wõõra omasid kaitsete, aga ka omasid unustusse ei jäta. Mina otsekohe ütlen selle wormeli wälja, aga teil on wormel ümber nurga üle wiidud. Wahe on ainult selles. Ma pean jälle sedasama kordama, mis ma juba esiteks ütlesin, et meil on see kindel teadmine, et see terve wool, mis ka mujal Euroopas läbi läinud on, et meil Eestis ka see trükitööstuse wool läbi lööb. Sellega on ka omajagu wõitlemist just trükitöölise endi keskel. Kui raskesti seal selle all kannatatakse, mis on tulnud, mida teie nüüd sõnadega tahate kaitsta, aga tegelikult mitte ei kaitse. Mina saan aru, et Kägu on otsekohe sem, kui Teie, härra

Johanson, olete, sest tema ütleb, mis tema mõtleb. Ja mina näen ühte asja, et härra Kägu sõnadest on ka töölised palju selgemini aru saanud. Sest kui töölised Teie sõnu hindaks, siis suur osa nendest, kes käiwad härra Kägu järele, käiksid nüüd Teie järele. See on selge, et meil see loomulik ja terve wool maad wõtab. Et meie ühekorra ka oma trükitööstuses sellele seisukohale jõuame, et siin mitte üksi palga peale rõhku ei panda, waid rõhku pandakse töowiljakuse peale ja siin on huwi mõlemal poolel töowiljakuse tõstmiseks. Kui Teie arwate, et see ekslik on ja töowiljakuse tõstmine ainult tööandja huwides on...

Juhataja A. Kerem: Härra Weiler, Teie kõne on läbi. Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaja algus kell 7.30 min.

Peale waheaja algab koosolek kell 7.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem.**

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold.**

Juhataja A. Kerem: Riigikogu koosolek kestab edasi.

A. Palwadre (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Weileri kahekordne ülesastumine ei jätnud wist mingisugust kahtlust, et arupärimises olukord õieti hinnatud ja käsitatud.

Konflikt on wälja kutsutud Tallinna Eesti kirjastusühisuse poolt. Wiimase poolt on rida samme astunud, et murda kollektiiv-lepingut, mis praegu siiski maksew on, et praegustest töolistest lahti saada ja tulewikus streigimurdjatega töötada. Rkl. Weiler, kes ütles ennast esinewat siin trükitöösturite nimel, läks isegi kaugemale ja hakkas juba pinda looma selleks, et kollektiiv-lepingut, mis praegu maksew on, kuigi teda ühelt poolt rikutud ja täidetud ei ole, et seda kollektiiv-lepingut tulewikus üldse ära jätta. Mina ei taha mitte rkl. Weileri üksikute põhjenduste juurde asuda. Kollektiiv-leping on praegu maksew, missugusel kujul tema lõpulikult oleks wastuwõetaw mõlemile pooltele, selle üle wõiks läbirääkimised weel kesta kahe poole wahel kunni praeguse kollektiiv-lepingu maksuse kestwuseni. Üldiselt tahaks aga tähendada rkl. Weileri kõne kohta, et tema kõne tuletab meelde tema partei-

liikme dr. Luiga iseloomustamist „Waba Maa“ kaastöölise „Lex'i“ kohta. Ühes „Waba Maa“ joonealusel kirjutab dr. Luiga järgmist: „Weel selgemalt tundub „Päewalehele“ joonealuse ja kabareestiili meie lehe A. Lex'i suises följetonis, mis kuulub pahemate kohwijuttude hulka, nii äärmiselt kabareeliku stiili, kui sobimatu sisu poolest. Epigoonid lähewad alati kaugemale, kui algatajad.“

Räägitakse, et seesama „Lex“ ongi rkl. Weiler. Rkl. Weiler on heaks arwanud kabareestiili halwemal kujul ka Riigikogu kõnetoolile tuua.

Rkl. Amberg'ile tahaks ma tema protesti puhul järgmist ütelda. Rkl. Amberg ei pööranud oma protestiga mitte õige aadressi järele. Tema oleks pidanud ühtlasi protesteerima siseministri ja tööhoolekandeministri vastu, mitte ainult minu wäidete vastu. Sest lõppude lõpuks tõendas tööhoolekandeminister, et kogu informatsioon, mis asjakäigu kohta on antud, „Päewalehe“ weergudel ühekülgne, osalt ei ole see õige, osalt otsekohe wale. Sedasama tõendas ka siseminister oma kõnes, eriti öösise sissetungimise kohta. Tööhoolekandeminister seletas: 1) et „Päewalehe“ trükikoja esitaja ei ole kokkulepet otsinud, 2) et uutest ruumides on töötatud, 3) et uued ruumid ei ole trükikoda, waid endise trükikoja laiendamine. Tähendab, tuleb konstateerida kollektiiv-lepingu rikkumist. Need samad andmed olid mul, kui arupärimist põhjendasin. Rkl. Amberg oleks pidanud pöörama protestiga ka siseministri vastu, sest siseminister seletas, et politsei „öösise sissetungimise“ juures on tegutsenud korrektselt. Igatahes arupärimine on oma sihi kätte saanud, seisukord on tõesti selge. Trükitöösturid on otsustanud kollektiiv-lepingust lahti saada igasuguste teedega, seaduslike ja mitteseaduslike teedega. Nad ei wõta vastu wahetalitust ega ei tarwita wahetulekut kokkuleppeks. Töölistel on seisukord selge, mis nemad peawad tegema sarnase olukorra juures, see on nende endi otsustada. Riigikogus ei saa ma mitte ära otsustada, mis töölistel praegu teha tuleks, kas streiki veel laiendada wõi siiski katsuda veel läbirääkimiste alustamist otsida. Kuid seisukord on selge.

Kes tunnistab õigeks sarnast teguviisi, mida rkl. Weiler siin esitas ja mida rkl. Amberg toetas, mida esitawad trükitöösturid, kes praegu otsekohe tüliosalised on, need muidugi peaksid ka ette

nägema, mis wõiwad küsimuse sarnase lahendamiswiisi tagajärjed olla. Igatahes, keegi ei wõi tulla seletama, et selle tagajärjed trükitööstusele wõi rahwajandusele kasu wõiks tuua. Kui on sarnane olukord loodud mitte tööliste poolt, siis ka mitte töölisel ei wastuta tagajärgede eest, kui nemad tarwilikud järeldused teewad ja oma samm seawad ka selle järele, mis silmapilk neile ette kirjutab.

L. Johanson (sd.): Härra Weiler oma kõnes ei katsunudki ümber lükata neid wäiteid, mis ma ette tõi kollektiiv-lepingu kaitseks ja põhjendamiseks. Ta ei katsunudki seda tagasi tõrjuda, et terve see liikumine on juhitud just kollektiiv-lepingu vastu, waid wälja minnes põhimõttest, mis on omane „Waba Maale“, et — „Waba Maa“ teab ja näeb kõik, — püüdis tema tähelpanu juhtida üksikute kõrwaliste küsimuste peale. Ma arwan, et see peaks Riigikogu liigetele tunnistuseks ja tõenduseks olema, kui wähe nüüd härra Weiler'il, kui Riigikogu liikmel, ühtlasi ka töösturite esitajal ja oma taskuwide kaitsjal — nagu ta ise seda ütles, — nüüd selle pealetungimise kaitseks ette tuua on. Kuid lubatagu mulle ka mõne härra Weiler'i poolt ette toodud wäite peale wastata. Härra Weiler ülistab meie tööasutuste, trükikodade terwislisi tingimisi. Kuid alles hiljuti awaldasid trükitöölised „Päewalehe“, suurema Eesti ajalehe, trükikoja kohta awaliku kirja. Tõesti on ka meie trükikodades palju puudusi, nimelt on wentilatsioon halb, näituseks, ühes suuremas trükikojas tungib ladujate ruumi tinasulatamise wing, mis terwishoiu olusid seal wäga suurel määral halwendab ja mida ei tohiks juba wabriku inspeksioon mitte lubada. Meil on aga sellest mööda mindud. Niisama ka tolmu korraldamine ja walguse tööasutusse juhtimine ning ruumide suurus, kõik need nõuded on meie trükiasutustes rahuldamatult jäänud. Meil on paigutatud, — näituseks sellesamas „Päewalehe“ trükikojas, — ruumi, kus enne töötasid 10 inimest, nüüd 40, ja arwan, et see pole samm edasi wõrreldes 10 aastat tagasi. Weiler püüab „Waba Maa“ trükikoda kirjeldada kui eeskujulikku, kuid see trükikoda on niisugune, et wõib käega lakke ulatada. Ma wõisin 10 aastat tagasi tähele panna „Sana“ ja „Kaupakirjapaino“ trükikodasid ja seal olid nad palju paremad, kui ükski Tallinna

trükikoda, mida siin eeskujulikuks loeb härra Weiler. Meil on isegi raskel kujul tinakihwtitamist ette tulnud, mida enim mitte ei olnud. Ka see näitab, missugused olud meie trükikodades praegu on.

Härra Weiler kõneles siin ka arstiabi andmisest ja katsus seda nüüd nii isesuguses walguses paista lasta, kui ta nimetas hambaaukude täitmist. See hambaaukude täitmine pidi siis ka tegur olema selles wõitluses, mida peetakse meil praegu Wene ajal maksmapandud arstiabi ja toetuse seaduse wastu. Härra Weiler tähendas, et masina peal laotakse kõik trükiteod. Pean tõendama, et „Päewaleht“, „Kaja“, „Waba Maa“ ja „Meie Hää“ laotakse masinal, seega kõik teised lehed ja kuukirjad ning nädalalehed on käsitsi laotud, nii et härra Weiler'il, kui teatud töösturite organisatsiooni juhil, ei ole tarwilikku ülewaadet.

Mis töowiljakusse puutub, siis ei ole mitte näidatud selle langemist, ei ole selle kohta Riigikogus ega ka mujal andmeid ette toodud. Toodagu ette majanduskomisjonis, Riigikogus ehk tööstusnõukogus need andmed, awaldatagu neid. Need, kes praegu erapooletult hindawad meie töowiljakust, ütlewad, et meie töowiljakus ei ole mitte vähem kui enne.

Mis puutub sellesse, et terve see liikumine kirjutatakse selle woolu arwele, mis nõukogude-Wenemaa poolt tuleb, siis ei ole see ka mitte õige. Kui meie praegu näeme, et suur osa meie töolisteklassist kaldub äärmusesse, mida härra Weiler siin otsekohesemaks ja paremaks pidas, siis on otsekohe ka suur mõju just sel woolul, mis paremalt poolt tuleb. Raske olukord, kuhu töölised surutakse, ajab nad meeleäraheitmisele ja, waadake, see on see põhjus, mispärast meil kommunism nii palju pinda on leidnud. Härra Weiler hindab seda liikumist rohkem kui sotsiaaldemokraatlist woolu. See on ka arusaadaw. Niisugusele seisukohale on töösturid igal maal asunud meie omale sarnase olukorra puhul. Kui täna härra Weiler ütles, et tema on sõbramees härra Käguga, siis ei tule seda mitte wõtta kui nalja, waid see sõprus on tõepoolest olemas. Meie teamè, et omal ajal tööerakonna ja kommunistide wahel läbi räägiti niinimetatud ühise töörahwa walitsuse loomise asjus. Missugune see töörahwa walitsus oleks saanud, selle kohta wõiksid töölised tarwiliku järelduse teha härra Weiler'i tänasest ülesastumisest. See oleks muutunud nagu läbilipuajami-

seks Nikolai I ajal. Ja waadake, siin on põhjus... (Paremalt poolt: Kas Teie selles lepinguse ei olnud?) Meie oleme kategooriliselt ära ütelnud, meie ei loo mitte koalitsiooni niisuguste erakondadega, kes töolisteliikumise rappa wiiwad. Siin on põhjus, mispärast praegu just härra Weiler ja parempoolsed toetawad härra Kägu, toetawad kommunistlist liikumist, mispärast neile kommunism parem on, kui teised sotsiaalsed liikumised. See on ju ka wana asi. Ajalugu näitab, et nendel on sama seisukoht, mis oli Wene keisriwalitsusel Subatowi ja Gaponi liikumise wastu, keda nemad isegi toetasid selleks, et töolisteliikumist halwata, maha materdada.

Meie parempoolsed on oma wäljawaated Eestis just rajanud kommunismi peale, nende esimene püüe on töölisi raske olukorra mõjul sundida äärmusesse, et siis parem oleks sama töolisteklassi majandusliselt oma alla suruda niipalju kui wähe wõimalik. Ja waadake, selles seisab selle liikumise tuum, mis äärmiselt paremalt poolt tuleb. See langeb ühte Wenemaa poolt tulewa wooluga ja kõige suuremad agitaatorid kommunismi heaks on just need inimesed, kes katsuwad kõrwaldada kinnituseadusi, katsuwad kõrwaldada töökaitse-seadusi, katsuwad töölise palka ja töölise töötingimisi halwendada. Nemad on küllalt nii targad, et teawad, et äärmiselt raske seisukord ajab inimese wiimaks ölekõrrest kinni haarama.

A. Hansen (wäljasp. rhm.): Mul ei ole selle küsimuse kohta mitte palju ütelda, sellepärast et tema üle on juba terve päew waieldud. Kuid ma wõin ühte fakti konstateerida, nimelt seda, et täna on parempool õige awalik olnud, sealt on kõned tulnud, millest awalikumaid meie enne wist kuulnud ei ole. Kuigi härra Weiler näitas taha poole toonitades, et seal wäga awalik ollakse — meie oleme alati awalikud olnud — siis peab ütleva, et tema ise oma kõnes niiwõrd awalik oli, et rohkem enam tarwis ei ole nõudagi. Samuti ka teised, kes paremalt poolt sõna on wõtnud.

Nimelt on siin awalikult öeldud seda, mida töolistel nii mitu korda on rõhutada tulnud, et waadake, meie — kurnajad — oleme leidnud soodsa silmapilgu selleks, et maha rõhuda ka neid töölisi, kellest meie senni jagu pole saanud, nimelt trükiteoölisi. Trükiteoölise seisukord on ol-

nud senni mitmeti natukene soodsam kui teistel töolistel, natukene kindlam, võib olla just selle tõttu, et nemad tegutsewad üldse eritingimistes ja erioludes. Wähemalt endise aja kohta võis seda ütelda, et neid ei olnud turult saada, ehk vähemalt ei olnud üleproduktiooni trükitöölaliste suhtes, ja sellelt seisukohalt välja minnes oli neil võimalik omale natukene negi inimlikumaid ja soodsamaid tingimisi kätte saada. Praegu on aga aeg ja olud natuke teistsugusteks muutunud. Praegu on seisukord nõnda kaugele arenenud, et meie ei või mitte ütelda, et sellel alal töolistest puudus oleks, vaid wastupidi. Praegu võime seda fakti konstateerida, et meil trükitöolistest teataval määral üliküllus on, neid on värawa taga samuti ilma tööta, nagu igal teisel alal ja nimelt väga arusaadawatel põhjustel. Wiimaste aastate kestel on ka trükitöölisi optantidena Wenemaalt suuremal määral juurde tulnud. Kui waadata praegu seda seisukorda, siis võite teie igalt poolt leida, et tööta trükitöölisi suurel hulgal on. See on üks asi, ja ma ütlen, see on ka üks põhjus, mis julgustab töösturid aktiivsemalt peale tungima. Võib olla, et on ka teisi põhjusi. Peaasi seisab selles, et praegune seisukord töötatöölisele rohkuse tõttu trükitöösturitele võimaluse annab pealetungimisele asuda. Ja loomulik on, et tahetakse trükitöölise organisatsiooni halwata, nende võitlusvõimet häwitada, et sellega nende wastupanekut murda. Muidugi on ju arusaadaw, et otsitakse abinõusid, otsitakse ettekäändeid, otsitakse kõiksuguseid konksusid, missuguse sildi all kõige kergem võidelda oleks, kui härra Weiler siin täna toonitas ja ütles, et ei ole tarwis salata, et käesolewat konfliktit tuleb võtta, nii ütelda, selle suurema võitluse awamänguna, ehk eelsammuna, ja ei ole praegu imeks panna, kui trükitöösturid on asunud järjekindlalt ja kawakindlalt streigimurdjate organiseerimisele ja streigimurdjate ettevalmistamisele, siis muidugi see oli selle tänase õhtu iseloom, kus nii otsekoheselt ja awalikult räägiti. Meie teadsime seda juba siis, kui see konflikt töökojas tekkis. Siin ei ole millegi muuga tegemist, kui tegelikult taheti proowida, tegelikult katse sarw välja lasta ühelt poolt ja mitte ainult proowida kumb tugewam, kumb nõrgem, vaid taheti wastast selle samuga nõrgendada, ühist wastupanekut murda ja niitelda, seda kindlustada, et tulewases võitluses töösturite võit kin-

del oleks. See oli see siht, see oli see mõte. Härra Weiler ütleb, et waadake, ettewõtjad ei ole mitte selle peale välja läinud, et palkasid vähendada, vaid katsumus siin arwudega tõendada, et olla isegi sarnasele seisukohale asunud, et praegumaks wad palgad alammäärana maksma jätta ja sellele veel juurde lisada, kuid nõutakse peaasjalikult ainult ühte, ja nimelt töowiljakuse tõstmist ja seda tahtakse uues lepingus läbi wiia ja kätte saada. Siin seati küsimus üles, sellesinatse töowiljakuse kohta. Rkl. Johanson küsis väga õieti, olge head ja toodagu need andmed töowiljakuse langemise kohta ette. Harilikult tullakse ikka välja ja öeldakse, et töowiljakus on langenud, et produktioon on langenud ja seda räägitakse iga sammu peal ja igalpool. Seda kuulsime ka siis, kui wabrikutöölised esinesid palganõudmisega. Ka siis pandi kisasama: palka teie nõuate, aga tööd teha teie ei taha. Ma olen lehitsenud ja lugenud kõiki kodanlisi ajalehti, aga minu silma ei ole torganud niisuguseid arwusid ega andmeid, mis oleks suutnud tõendada seda tegelikku töowiljakuse langemist. Seda ei ole kusagilt siiani ei ametlikult ega poolametlikult ette kanda suudetud, vaid on sellest küsimusest ainult teatawa käelligutusega mõõda mindud. Samuti ei ole mingisuguseid andmeid ette toodud, et töowiljakus oleks langenud trükitööstuse suhtes. Muuseas oli siin alles hiljuti riigitrükikojas üks konflikt trükikoja juhatause ja töölise wahel ja seal katsuti selgeks teha, et töowiljakus oila langenud, et töölised olla vähem tööd teinud. Minul on vähemalt meeles, et sel juhtumisel kukkus riigitrükikoja juhataja hiilgawalt läbi. Samasuguseid üksikasju on tulnud ette ka teistes trükikodades ja mitmes muus kohas. Minul ei ole praegu kahjuks mitte üksikasjalisi andmeid käepärast ettetulnud sarnaste wahejuhtumiste kohta — tarbekorral võib seda ette tuua — kuid nõndapalju wõin kindlasti tõendada, et selles küsimuses ei trükikojaomanikud, ega töösturid ei ole wõitjaks jäänud, vaid just wastupidi, nad on omaga läbi kukkunud. Käesolewa asja kohta wõin ütelda, et siin ei ole see mitte tooniandew ega mõõduandew, et nüüd tahetakse mingisugust erilist töowiljakust kätte saada, vaid tahetakse tegelikult palkasid alla rõhuda, tahetakse tõelikult oma mõju ja wõimu trükitöölisele üle täiel määral maksma panna ja see selgub otsekohe siis, kui meie asume selle küsimuse

juurde. Räägitakse harilikult arusaajatest töölistest. Härra Weiler tõendas, et ka trükitoöliste hulgas leiduda sarnaseid inimesi, kes tõendada, et praegune seisukord olla ebanormaalne ja tulla muuta peremeeste kasuks, niitelda, teisele poole keerata. Mis need mõistlikud töölised tähendavad ja mis nende mõistlikkude tööliste all mõeldakse, seda teame meie väga hästi. On ju teada, et „Päewaleht“ tahtis hakata mõistlikka töölisi — streigimurdjaid — organiseerima. Neil päewil ärapeetawal wabrikuwanemate ülemaalsel kongressil rääkis peaaegu iga töökoja ja iga wabriku esitaja sellest, et ettewõtjad katsuwad üksikuid töölisi eesõigustatud seisukorda seada — omale sarnasel teel „arusaajaid“ töölisi soetada. On ju arusaadaw, et seda ei tehta mitte töowiljakuse tõstmise pärast, waid selle tagamõttega, et tööliste ühist wäerinda lõhestada. Üksikutele töölistele ei tõsteta mitte sellepärast palkasid, et nemad oma töowõime poolest teistest paremad, tugewamad ehk rohkem arenenud oleks, seda ei tehta ka mitte nende suurema spetsialiteedi tõttu, waid sellepärast, et nemad teiste tööliste huwilele oskawad wastu töötada. Need mõistlikud töölised kannaksid järjekindlalt kõiki neid arwamisi ja neid awaldusi, mis tööliste hulkades ja ringkondades liikudes kuulewad, tööandjatele ette. Mõistlikka töölisi kaswatatakse selleks, et nemad streigimurdjateks hakkaksid ja endi kaastöölisi ära annaks. Sellest on näha, mida tuleb ühe kaine töölise all mõista. On ka üksikuid juhtumisi, kus nõndanimetatud „kaine“ tööline tõesti oma töowõimsuse eest rohkem palka saab, kuid see on ikkagi õige harwa ette-tulew. Mida tahetakse eriti kätte saada lepinguga, mida tehti trükikojaomanikkude ja trükitoöliste wahel. See on sarnane leping, mis takistab „arusaajaid“ ja „kaineid“ töölisi wabritseerimast. See leping ei tee mitte peremeestele peawalu sellepärast, et ta töowiljakust halwaks, waid see leping kriipsutab alla, et peremees ei wõi mitte oma tahtmise järele töölisi palgata, ega lahti lasta, waid ta on sunnitud neid trükitoöliste ühisuse kaudu tööle wõtma. See on just see komistuskivi, wõi niitelda see punkt, mis peremehi „arusaajaid“ töölisi takistab „seebisööjaid“ wabritseerimast. Meie nimetame „kaineid“ töölisi harilikult „seebisööjateks“. Waadake, seda punkti tahate teie töowiljakuse sildi all ära kaotada. Ütlen, et nii härra Weiler kui härra Tõnisson

rääkisid seda siin awalikult, et nende seisukohast wälja minnes, see on isiklikkude huwide seisukohalt wälja minnes, olla waja lepingut muuta. Peaasjalikult on sellest lähtekohast wälja mindud, et tahetakse läbi murda seda seisukorda, et jällegi oleks wõimalik tööle wõtta eestkätt neid töölisi, kes oleks walmis tööandjate ees roomama ning erilepinguid tegema ja kes ei suudaks wõidelda oma huwide eest nii, kui üks klassiteadlik tööline seda tegema peab. Nii et kõik need ilusad sõnad heatahtliku wahekorra loomiseks ei ole midagi muud, kui ilus silt sellele kurjale plaanile, mida sepitsetakse. Ma arwan aga, et töölised sellest plaanist aru saawad ning ka tarwilised järeldused teewad, mis tähtsus on sellel, et organiseeritult oma huwide eest wäljas olla. Ma ei taha neid kõrwalküsimusi, mis selle küsimusega täna ühenduses olles üles kerksid, puudutama hakata, waid ütlen ainult seda, et need wõitlusabinõud on nii väga omapärased ja on loomulik, et trükikodadeomanikud katsuwad oma sihtidele ligi pääseda, nagu kõik teisedki. Ei ole imeks panna, et „Päewaleht“ sel puhul, kui tema trükikojas läbiotsimine, wõi õieti teatawal wiisil rewideerimine, toime pandi, kisama pani. „Päewaleht“ ei ole aga sel puhul, kui kaitsepolitsei poolt on olnud terwed tööliste linnajaod sisse piiratud, nende kwartaalid läbi otsitud, ei protesteerinud, ega seda Eesti wabariigi politseid nii tõrwanud, nagu ta seda praegusel silmapilgul tegi. Käesolewal juhtumisel on walmis isegi wabariigi politseid täieliselt maha tegema ning nõudis isegi üksikute politseinikkude lahtilaskmist. Ma ütlen, sellest tulewad wastawad järeldused teha. Loodame, et see pealetungimise katse ei õnnesta ja et töölised suudawad väga hästi aru saada, mis teie nende „mõistlikkude“ tööliste all õieti mõtlete ja mida teie nende abil läbi rõhuda tahate.

Juhataja A. Kerem: Kõnelejate nimekiri on läbi. Asun ülemineku-wormelite hääletamisele. Sisse on tulnud 2 ülemineku-wormelit: 1) Eesti sotsiaaldemokraatlise Riigikogu rühma poolt: „Tööhoolekandeministri seletusi ära kuulates ja tunnistades tarwilikuks, et töökaitse järewalwe ametnikud energiliselt töökaitse-seaduste täitmise walwel seisaks ning tööandjate ja tööliste wahelistes tüllides oma wahetalituse läbi wõimaldaks tööliste õiglaste nõudmiste rahuldandmist, läheb Riigikogu päewakorras edasi.“

2) Liht ülemineku-wormel rkl. Schulbach'i poolt: „Riigikogu, töö-hoolekandeministri seletust sotsiaaldemokraatide arupärimise peale ära kuulates, läheb päewakorras edasi.“ Panen esimese ülemineku-wormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) See ülemineku-wormel on saanud poolt 17 häält, vastu 26, sellega tagasi lükatud. Panen hääletamisele liht ülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on liht ülemineku-wormel vastu wõetud.

(Hüüded: Lõpetada.) On tehtud ettepanek koosolekut lõpetada. Sõna on selle ettepaneku kohta rkl. Palwadre'l.

A. Palwadre (sd.): Meil on päewakorras olewas wabamüügi apteekide awamise seaduses ainult üksainukene paragrahw vastu wõtta ja ma paneksin ette koosolekut jätkata senni, kunni see vastu wõetud saab.

Juhataja A. Kerem: On tehtud ettepanek koosolekut lõpetada. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Esimese rahwuswahelise töökawerentsi poolt Washingtonis wastuwõetud konwentsioonide eelnõude kinnitamise ja Berni 1906 a. woswori tarwitamise konwentsiooniga ühinemise seadus — I lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja **A. Schulbach:** Washingtoni töökawerentsil wastuwõetud konwentsioonidest on Wabariigi Walitsus Riigikogule kinnitamiseks ette pannud järgmised 4 konwentsiooni:

- 1) tööpuuduse kohta,
- 2) naiste öötöö kohta,
- 3) laste wanaduse alammäära kohta, millest peale neid tööstus-

tööde juures tarwitada wõib, ja

4) laste öötöö kohta tööstuses.

Nende konwentsioonide sisu on lühidalt järgmine: Esimene konwentsioon, mis käib tööpuuduse kohta, näeb ette, et sellest konwentsioonist osawõtawad riigid saadaksid järjekindlalt rahwuswahelisele töötoimkonnale teated tööpuuduse kohta, kui ka abinõude kohta, mis tööpuuduse vastu wõitlemiseks tarwitusele wõetud. Edasi

nõuab see konwentsioon, et saaks loodud igal maal awalikkude tööbüroode wõrk, mis keskwalitsuse kontrolli all seisab, tööliste ja tööandjate esitajatest, kelle käest tööbüroode tegewuse kohta nõu peab küsima. Nõutakse, et saaks ühtlustatud büroode tegewus ja lõpuks wiimane nõudmine, et kui riigis maksma panakse mingisugune tööpuuduse vastu kinnitamise seadus, siis see seadus saaks maksma pandud mitte üksinda oma riigi kodanikkude kohta, waid ka kõikide teiste lepingust osawõtjate riikide kodanikkude kohta, kes selles riigis töötawad. Selle konwentsiooni läbiwiimine meil Eestis kuigi palju muudatusi makswates seadustes ei too. Teateid tööpuuduse ja selle vastu wõitlemise kohta wõiks Wabariigi Walitsuse arwamise järele anda statistika keskbüroo. Teised nõudmised tingiwad üksikuid vähemaid muudatusi meie praeguste tööbörsede tegewuses, nimelt on tarwis meie riikliste tööbörsede tegewust ühtlustada era kohakuulamise kontoritega. Seda ellu wiia ei ole aga raske, nii et selle konwentsiooni elluwiimine mingisuguseid raskusi ei tekita.

Teine konwentsioon käib naiste öötöö kohta. Tema keelab ära öötöö kõikisugustes tööstusettewõtetes. Tööstusettewõteteks selle konwentsiooni järele loetakse mitte ükski wabrikuid, waid ka igasuguseid mäekaewandusi, kiwimurdusid ja lõpuks ehitustöid. Öötööks loetakse töö üheteistkümnelt üksteisele järgnewa tunni jooksul öösel, mille hulka peab käima aeg õhtu kella 10. kunni hommiku kella 5. Sellest wõib erandit teha nendes tööstusettewõtetes, kus töötawad ainult tööandja oma perekonnaliikmed, tähendab, kus palgalist tööjõudu ei tarwitata. Erandid wõib ka teha erakordsete õnnetujuhtumiste, force majeure puhul ja ka siis, kui tööd tarwis wahet pidamata jätkata, et ümbertöötawad ained rikki ei läheks. Meil Eestis on naiste öötöö makswate töökaitse-seaduste järele keelatud, aga tema on keelatud pisut lühema aja jooksul, kui konwentsioon seda nõuab. Töökaitse-seaduse § 64 kõneleb, et kui ühe wahetusega töötatakse, siis on naiste öötöö keelatud õhtu kella 9-st hommiku kella 5-ni, see on, 8 tunni jooksul, kui aga töötab kahe wahetusega, siis on öötöö keelatud õhtu kella 10-dest hommiku kella 4-ni, see on, 6 tunni jooksul. Nüüd nõuab konwentsioon 11 tunni jooksul töökeeldu, tähendab keelatud aega tuleb öö jooksul suurendada 3—5 tunni wõrra. Töö-hoole-

kandeministeeriumi poolt toimepandud läbirääkimistel ettevõtjatega on selgunud, et meil konventsiooni läbiwiimine mingisugust raskust ei sünnita.

Kolmas konventsioon käib laste wanaduse alammäära kohta, millest peale neid tööstustööde juures kasutada võib. Määratakse konventsioonis ära, et sarnaste tööde juures on lubatud tarvitada lapsi, kes on saanud 14-aastaseks. Tööstustööks loetakse tööd samades ettevõtetes, nagu eelmiseski konventsioonis. Erand tehakse selles konventsioonis kutsekoolide jaoks. Kutsekoolides on võimalik ka alla 14-aastaseid lapsi tööde juures tarvitada. Konventsiooni läbiwiimiseks nõuab konventsioon osavõtjatelt, et igas tööstusasutuses peab saama peetud nimekiri nende alaealiste kohta, kes ei ole veel 16-aastaseks saanud. See nimekiri peab täpipealne olema, seal olgu sündimise aeg ära tähendatud. Meil makswate töökaitse-seaduste järele on lastetöö tööstusettevõtetes keelatud kunni 12. aastani, peale selle algkooli-seaduse järele on keelatud lastele töötamine õpetöö jooksul. Kunni algkoolis õpetöö läbisegi kunni 14 aastani kestab, on meil see konventsioon juba õieti läbi wiidud. Läbi wiia tuleb ta õpewaheaja kohta ühelt poolt ja teiselt poolt tuleb silmas pidada, et see konventsioon keelab ära ka oma laste tööjõu tarvitamist, neid võib tarvitada ainult ettevõtetes, kus sugugi palgalist tööjõudu ei tarvitata. See konventsioon, nagu ma nimetasin, käib tööstuse kohta, põllutööliste kohta on juba warem Riigikogu poolt sarnane konventsioon vastu wõetud ja on see meil juba maksew.

Neljas konventsioon käib alaealiste öötöö kohta tööstuses. Öötöö on keelatud tööstuses neile, kes 18 a. ei ole wanaks saanud. Meie makswate töökaitse-seaduste järele on öötöö keelatud alaealistele kunni 17 aastani, tähendab, seda makswat määra tuleb suurendada või kõrgendada ühe aasta võrra. Öötundideks tööstusettevõtetes loetakse lastele niisamuti 11 üheteisele järgnewat tundi. Erandid lubatakse teha jällegi ettevõtetes, kus tarvitatakse ainult oma perekonna tööjõudu ja siis lubatakse erandid teha alaealistele 16 ja 18 aasta wahel nendes ettevõtetes, mis wahet pidamata tööd peawad tegema öö ja päewa jooksul. Selle juures loeb konventsioon ülesse, missugused need tööd võiksid olla. Meie olude kohta käiwad nendesse ainult klaasi- ja paberiwabrikud. Peale selle näeb see konvent-

sioon ette, et kui maa mõnesugustel põhjustel iseäranis raskeisse töötingimistesse satub, siis kõrgem wõim riigis võib seda konventsiooni muuta selles mõttes, et saab lubatud töötamine 16—18-aastastele alaealistele.

Kõigi nende konventsioonide asjus on töö- ja hoolekandeministeerium läbirääkimisi pidanud meie tööstusettevõtjatega ja on leidnud, et mingisuguseid raskusi ja takistusi ei saa olema nende elluwiimiseks. Töökaitse komisjon on nad kõik heaks kiitnud.

Peale selle on Wabariigi Walitsuse poolt ette pandud üks Washingtonis wastuwõetud otsus Berni 1906 a. woswori keelukonventsiooni kohta. See konventsioon keelab ära kollast või walget woswori sisaldawate tuletikkude sisseweo ja müügi riigis, ja kohustab iga üksiku konventsiooni astuwa riigi administratiiv-asutusi selle järele walwama, et see konventsioon tõesti täidetud saab ja aegajalt teada andma, missugused abinõud tema teostamiseks on tarwitusele wõetud. Kuna meil selgub, et meie tikutööstuses walget ega kollast woswori ei tarwitata, siis ei ole selle konventsiooni elluwiimiseks mingisuguseid raskusi olemas.

Töökaitse komisjon on need konventsioonide eelnõud heaks kiitnud ja paneb ette neid I lugemisel vastu wõtta.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ka nende konventsioonide esitamine Riigikogule heidab warju selle poliitika peale, mis meie walitsus praegu töökaitse alal ajab. Wabariigi Walitsus on heaks arwanud esitada terve rida konventsioone, mis makswasse töökaitse-seadusesse olulisi muudatusi ei too ja ka konventsioone, mida üldse sellepärast tarwis ei ole, et meil sarnast tööstust ei ole, selle juures on aga walitsus esitamata jätnud konventsioonid, mis Washingtonis vastu wõeti ja mis meile palju suurema olulise tähtsusega oleks. Need oleks tööstuslistes ettevõtetes tööaega 8 tunniga piiraw eelnõu, mida walitsus ei ole mitte esitanud. Ja teine, mis käib naistöliste kohta enne ja pärast sünnitamist. Need mõlemad konventsioonid on antud majandus- ja tööstusnõukogudele ja sealt ei ole nende kohta jaatawat otsust tulnud. Iseäralik on, et just riigis, kus juba 8-tunniline tööpäew maksma peaks, ei leita võimalikuks Riigikogule esitada arutamiseks ja kinnitamiseks sellekohast konventsiooni. See

wiis, kuidas neid konventsioone esitatakse, näitab, et meie sotsiaalset poliitikat ei juhi mitte töö- ja hoolekandeminister ega ka mitte Wabariigi Walitsus, waid organiseeritud wabrikantide ühised, organisatsioonid, käesolewal korral ka tööstusnõukogu, sama tööstusnõukogu, kes oma iseloomu on ilmutanud „Lafermi“ kaudu, kus wabrikandid administratiiv korras lubasid annawad linna ja omawalitsuste määruste wastu, mille juures need lubade andjad selle asutuse, kellele luba antakse, eesotsas seisawad. See näitab, missuguses seisukorras meil praegu üldse töökaitse-seadused ja, missuguses hädaohus meie sotsiaalküsimuste lahendamise on. Need konventsioonid, mis siin esitatud, ei too mitte mingisugust parandust ega lahendust meie töökaitse alal. Kui neid hakatakse sõna-sõnalt tarwitusele wõtma, mida meie niisuguse walitsuse juures, nagu meil praegu on, oodata wõime, siis wõiks isegi meie töökaitse-seaduse kärpimist ette tulla. Kuid konventsioonid õieti käsitawad miinimumi ja sellepärast ei tohiks nemad hädaohtlikud olla.

Ma wõiks näitusi tuua tööbörse konventsioonist. Praegu on niiwiisi, et omawalitsused, maakonna- ja linnawalitsused saadaw sinna oma esitajad, niisamuti töölised ja ka tööandjad, walitsuse poolt wõtaw osa kommissar. Kuid selles konventsioonis, nagu walitsus ette on pannud, on öeldud, et tööbörse juhatus wõi juhtiw komitee nimetatakse keskwalitsuse poolt. Meie walitsus ei tarwitse seda teostama hakata selles mõttes, nagu konventsioonis ette on nähtud, mis miinimumi ära märgib, kuid seda wõib siiski meie walitsuselt ka oodata.

Mis puutub nüüd naiste öötöö kohta, siis praegu on meil naiste öötöö absoluutselt keelatud: ühe wahetusega 9—5 ja kahe wahetusega 10—4. Konventsioon näeb ette, et öötöö on keelatud kella 10—5, see tähendab ühe tunni wõrra lühem, kui meil ühe wahetuse juures juba läbi on wiidud naiste ja kunni 17-aastaste alaealiste kohta. Peale selle näeb konventsioon ette wäljawõtteid, kus öötööd wõiks teha. Kui meie walitsus teda hakkaks teostama, siis oleks see igatahes tagasikiskumine. Niisama on konventsioonis ette nähtud erandid, kus lastele lubatakse öötööd teha. Wene ajal olid erandid lubatud ainult sõjaajal. Siin on muu hulgas niisugune lause, et erandid wõib teha seal tööstuses, mis oma loomu

poolest tingimata päewal ja öösel katkestamata edasitöötamist nõuab. Aga kõik tööstused, kus öötöö sisse on seatud, on niisuguse iseloomuga tööstusasutused ja kui meie selle konventsiooni Riigikogus wastu wõtame, siis ainult selle eeldusega, et see peab siin ainult miinimumi tähendama.

P. Keerdo (is.): Mitmel puhul, kui räägitud küsimustest, mis laiemaid töörahwahulki puudutawad, on paremalt poolt alati tähendatud, et samased küsimused niiwõrd tõsised on, et neid tõsiselt tuleb arutusele wõtta. Hiljutise arupärimise puhul mõisatöölise lahtilaskmise üle kordas härra Tõnisson sama. Kui tõsiselt neid küsimusi wõetakse, seda oleme näinud tänasel arupärimisel, kus terwe parem tiw niisugust üksmeelt üles näitas, kui ei kunagi enne. Meie nägime neis pikades waidlustes, kuidas leiti ühine keel nii wana maaliidu kui noormaaliitlaste-tööerakondlaste wahel. Ja kui praegu siin jutt töötoimkonna konventsioonidest, mis tööliste midagi ei anna peale mõne wäikese paranduse, mõni konventsioon isegi halwendab praegust seisukorda, siis ei ole see jälle midagi muud, kui üks ilus käeliigutus. Neid konventsioone esitades ei mõelda töepoolst mingit tõsist parandust tuua tööliste elusse, waid meie näeme, et samal ajal wõitlust 8-tunnilise tööpäewa wastu ei pea ainult töösturid, waid see wõitlus leiab walitsuse täit toetust. Niisama teame, et põllutöölise kohta omal ajal antud seadus tööerakonna armust niiwõisi konstrueeriti, et seadusel tegelikku tähtsust ei saanud olla. Seadus ise on niisugune, et segakommisjonid ei wõigi mingisugusele kokkuleppele jõuda, kui üks pool selle wastu, mispärast tööandjatel ka kerge oli segakommisjonide tööd takistada. Selle järeldusi wõib igalpool tähele panna. Maatöölise palkasid on wähendatud seal, kus minewal aastal 10.000 marka palka makseti, kõigub palk praegu 3.—7.000 wahel. Kui minul tuli hiljuti töö- ja hoolekandeministeriumis maatöölise liidu esitajana rahwuswahelisele töökonwerentsile saadiku saatmise läbirääkimistest osa wõtta, siis pidin teatama, et tööliste suuremad organisatsioonid sellepärast tarwiliku ei leia olewat sinna oma esitajat saata, et sellest mingisugust kasu töölisteklassile ei ole. Praegu oleme jälle selle asja tunnustajad, et need rohkearwulised rahwuswahelised töökonwerentsid ei too töölisteklassile mitte mi-

dagi kasu, sest juba nende koosseis on niisugune, et ainult töösturitele wastu wõetawad ettepanekud läbi lähewad. Ei saa ometi keegi salata, et praegu kõik kapitalistlikud walitsused ise ka ühtlasi tööandjad on ja sellepärast loomulikult kaitsewad nad ka tööandjate huwisid. Sellepärast ongi mitmed suuremad organisatsioonid selle wastu, nähes, et need konwentsid ei paranda töölise elu, waid ümberpöördukt, — niisuguste mittemidagi ütlewate konwentsioonidega, nagu täna esitatakse, tahetakse ainult töölisklassile pettelootusi walmistada, neid parandusi ootama panna ja sellega neid ära hoida otskohesesse wõitlusesse asumast. Tõepoolest halwawad niisugused pettelootused ainult töölisklassi otskohest wõitlust oma olukorra parandamiseks. Oleks aeg, et esitatud konwentsioonide asemele hakatakse päewakorda wõtma neid küsimusi, mis ammu päewakorda wõtmist ootawad. Ma nimetasin siin 8-tunnilise tööpäewa küsimust. Meie teame, et samasuguse saatuse osaliseks on saanud nüüd ka haiguste wastu ja emade kinnitamisseedus, mida tahetakse samuti igawesti edasi wenitada sellega, et kui mingisugune parlamendi komisjon on eelnõu wastu wõtnud, siis walitsus uuesti tuleb oma projektiga ja nõuab endise eelnõu päewakorrast ärawõtmist. Niisuguste mittemidagi ütlewate eelnõude esitamine selgitab meile ainult walitsuse poliitikat töökaitse-seaduste wäljaandmise suhtes. Töölistel ei ole sellest suurt kasu, kas need konwentsioonid wastu wõetud saawad wõi mitte, sest need wäiksed parandused, mis seal tehakse, halwendawatki neid töölise huwides ja see igatahes ei saa töölisklassi mitte rahuldada, waid töölisklassil tuleb nagu ennegi wõidelda teiste abinõudega oma olukorra parandamise eest, mitte aga oodata siit parlamendilt seda.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Schulbach: Minu ülesanne ei ole mitte arutada seda küsimust, miks walitsus ühe ehk teise konwentsiooni on esitanud wõi esitamata jätnud ja ma ei peata ka mitte selle juures, mispärast haiguse wastu ja emade kinnitamisseeduse kohta uus projekt esitati. Mina pean oma kohuseks ainult paar märkust teha nende wastuwäidete kohta, mida wastuwaitlejad käesolewate konwentsioonide kohta ette kandsid. Kõige

pealt, härra Johanson ütles ja härra Keerdo kinnitas, et need konwentsioonid üksikutes küsimustes halwendawad Eesti töölisklassi seisukorda. Härra Keerdo oli nii lahke ja jättis oma sõnad näitustega kinnitamata, — ja ma arwan, et neid näiteid ei saaks ka mitte olla. Härra Johanson tõi ette ühe näite, konwentsioon olla samm tagasi makswate seadustega, sest ta keelawat öötööd ainult õhtu kella 10-st hommiku kella 5-ni. Praegu on aga keelatud öötöö õhtu kella 9-st hommiku kella 5-ni. Härra Johanson oleks pidanud enne selle konwentsiooni läbi lugema, siis oleks ta leidnud, et konwentsioonis keelatakse ära töö 11 üksteisele järgnewa tunni jooksul, mille hulka tuleb aeg õhtu kella 9-st hommiku kella 5-ni. Praegu on keelatud aga öötöö ainult 8 tunni jooksul, kuna konwentsioonis 11 tunni jooksul keelatakse. Kas see on siis tagurpidimine? Kui konwentsioonis kolme tunni wõrra rohkem töölisele ööpuhkust wõimaldatakse, siis arwan ma, et see ei ole ometi mitte tagurpidimine. Kui teisiti tahetakse rääkida, siis leian, et mitte heatahtlikult selle konwentsiooniga ümber käidud ei ole. Rahwuswahelise tööorganisatsiooni põhikirja § 145 kõneleb pealegi selgesti, et kui kusagil riigis maksawad töökaitse alal määrused, mis on suurema ulatusega, kui konwentsioonis ette nähtud, siis see riik ei ole mitte kohustatud tagurpidi minema nende määrustega, ei ole kohustatud mitte selle miinimumini tagasi minema, waid tema võib jätta endised määrused, mis makswad on. Mis nüüd nende konwentsioonide tähtsusse puutub, siis ma oma sissejuhatawas kõnes tähendasin, mis nemad annawad ja mis nemad keelawad. Seal suurendatakse naiste öötööks keelatud aega, tõstetakse alaealiste töökeelus wanaduse alammäära 17 aasta pealt 18 aasta peale. Ja mis minu arwates kõige tähtsam, on see, et nemad kindlustawad töökaitse alal maksmapandud seadusi 10 aastaks. Parlament wõi meie Riigikogu ei saa ka kõige oma parema wõi kõige halwema tahtmise juures neid seadusi mitte ära muuta, ei saa tagasi minna sellest, mis nüüd maksmas. Ma arwan, et niisugusel rahwuswahelisel kindlustusel ometi mingisugune tähtsus on. Ma ei tea aga tõesti mitte, missugused walimiste tagajärjed meil tulewikus wõiwad tulla ja missugused tahtmised Riigikogu tulewasel enamusel wõiwad töökaitse-seaduste alal olla. Minu arwates on need konwent-

sioonid selles mõttes sammu edasi teinud, pealegi tuntawa sammu, ja sellepärast palun seda eelnõu kinnitada.

Juhataja **A. Kerem**: Komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud käesolew seadus esimesel lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega esimesel lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Wabamüügi apteekide awamise seadus — II lugemisel. Üldise komisjoni aruandja **A. Palwadre** (loeb): § 14. Apteegipidamise õigus kustub: 1) kui selle õiguse omanik seaduslikku jõusse astunud kohtuotsuse järele on mõistetud sunnitööle, asumisele, wangiroodu, parandusmaija, wangimaija wõi kindlusse õiguste kaotamise wõi kitsendamisega, samuti ka siis, kui see õigus on temalt ära wõetud kohtuteel; 2) kui omanik ise oma apteegiõigusest lahti ütleb ehk apteegi seaduswastaselt edasi rendib; 3) kui apteek on häwitatud tulekahjust wõi mõnest muust loodusjõust ja kui omanik ei ole temale antud tähtajaks apteeki uuesti korda seadnud; 4) kui

omanik ei ole ühe aasta jooksul, arwates luba wäljaandmise päewast, apteeki awanud; 5) selle seaduse § 8 märkuses, §§ 10 ja 11 nimetatud juhtumistel, kui sennine pidaja ise ettenähtud tähtaegil apteeki wõõrandanud pole; 6) selle seaduse § 3 ettenähtud juhtumistel esimesejärgu apteegi awamispäewast arwates selles maakohas ja 7) ajutise apteegi ehk abiapteegi (filiale) õigus kustub, kui selle asemele terwishoiu nõukogu poolt lubatud alaline apteek awatakse.

Märkus. Terwishoiu peawalitsusel on õigus käesolewas paragrahwis p. 4, § 3 ja § 8 märkuses ettenähtud tähtaegu mõjuwatel põhjustel pikendada.

See paragrahw anti komisjoni tagasi, et punkt I esialgses redaktsioonis piirata.

Komisjon on selle punkti wastawalt awaldatud soowidele muutnud ja selle ulatust piiranud.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) § 14 ja sellegakakogu seadus on nähtawa enamusega II lugemisel wastu wõetud.

Päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9 õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abiesimees **A. Kerem**.

Sekretäär **A. Tupits**.

Abisekretäär **W. Pezold**.

